

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Jonna Paulasalo

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat tekijät Suomessa

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Laskentatoimen pro gradu -tutkielma
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelma

Vaasa 2022

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Jonna Paulasalo	
Tutkielman nimi:	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat tekijät Suomessa	
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri	
Oppiaine:	Laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelma	
Työn ohjaaja:	Teija Laitinen	
Valmistumisvuosi:	2022	Sivumäärä: 70

TIIVISTELMÄ:

Suomen tilintarkastuslaki koki vuonna 2007 kokonaisuudistuksen, jonka myötä pienet yritykset vapautettiin tilintarkastusvelvollisuudesta. Uudistuksen taustalla oli Euroopan Unionin vaatimukset ja kansalliset tarpeet. Vapautuksesta huolimatta pienet yritykset ovat saaneet kuitenkin halutessaan suorittaa vapaaehtoisesti tilintarkastuksen, vaikka laki ei siihen velvoita. Tilintarkastusvelvollisuuden määrittävät raja-arvot asetettiin mataliksi verrattuna muihin EU-maihin, koska Suomessa on paljon pk-yrityksiä ja tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen pieniltä yrityksiltä nähtiin merkittävänä muutoksena. Tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat pysyneet Suomessa samoina vuoden 2007 jälkeen, vaikka tilintarkastuslaki on kokenut sen jälkeen muutoksia, joista suurin on kokonaisuudistus vuonna 2015, jolloin tuli voimaan nykyinen tilintarkastuslaki.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä Suomessa. Tutkimuksessa pyrittiin saamaan selville johdon omistusosuuden, yrityksen koon ja velkaisuuden vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan suomalaisissa yrityksissä. Hypoteesien avulla oli tarkoitus saada selville, vaikuttavatko johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus merkitsevästi siihen, onko yritys valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että näillä kolmella tekijällä on merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli saada selville, onko näillä tekijöillä vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa suomalaisista yrityksistä koostuvassa aineistossa.

Tutkimuksen kohteena olivat suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt, jotka voivat valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen Suomen tilintarkastuslain nojalla. Aineisto otettiin Orbis-tietokannasta noudattaen tilintarkastuslain tilintarkastusvelvollisuutta määrittäviä raja-arvoja, jotta aineistoon tulivat vain ne yritykset, jotka voivat tilintarkastuslain nojalla valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Otos otettiin käyttäen yksinkertaista satunnaisotantaa, jotta jokaisella aineistossa olevalla yrityksellä on yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi otokseen. Tutkimuksen hypoteesit testattiin logistisella regressioanalyysillä, joka suoritettiin käyttäen SPSS-ohjelmaa.

Tutkimuksen tulosten mukaan yrityksen koko vaikuttaa merkitsevästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tämä on yhdenmukainen aikaisempien tutkimuksien tuloksien kanssa. Tulosten mukaan johdon omistusosuudella ja velkaisuudella ei ole kuitenkaan vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa, mikä on poikkeavaa aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Tutkimuksen alhaisen selityksasteen vuoksi tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä. Tutkimus antaa kuitenkin tietoa siitä, mitä tekijöitä suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt pitävät tärkeinä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa.

AVAINSANAT: vapaaehtoisuus, tilintarkastus, tilintarkastuslaki, pienyritykset, johtajat, omistus, koko, velkaantuminen.

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimuksen tausta ja merkitys	6
1.2	Tavoitteet ja rajaukset	8
1.3	Tutkimuksen rakenne	9
2	Tilintarkastuksen merkitys	10
2.1	Tilintarkastuksen tarve	10
2.1.1	Agenttiteoria	11
2.1.2	Valvontahypoteesi, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi	12
2.2	Tilintarkastus Suomessa	14
2.2.1	Tilintarkastusala	14
2.2.2	Tilintarkastusvelvollisuus	15
2.2.3	Vapaaehtoinen tilintarkastus	17
2.2.4	Tilintarkastuslaki	19
2.3	Pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä	24
3	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat tekijät	29
3.1	Aikaisempia tutkimuksia	29
3.2	Hypoteesien muodostaminen	34
3.2.1	Johdon omistusosuus	34
3.2.2	Yrityksen koko	36
3.2.3	Velkaisuus	37
4	Tutkimuksen aineisto ja menetelmät	39
4.1	Aineisto	39
4.2	Tutkimusmenetelmä	42
4.3	Tilastolliset menetelmät	43
4.3.1	Mann-Whitneyn U-testi	44
4.3.2	Pearsonin korrelaatiokerroin	45
4.3.3	Logistinen regressioanalyysi	45
4.4	Tutkimuksen luotettavuus	49

5	Tutkimustulokset	51
5.1	Mann-Whitneyn U-testin tulokset	51
5.2	Pearsonin korrelaatiokertoimen tulokset	54
5.3	Logistisen regressioanalyysin tulokset	56
6	Johtopäätökset	60
7	Yhteenveto	63
	Lähteet	66

Taulukot

Taulukko 1. Suomen tilintarkastuslain ja Euroopan Unionin tilinpäätösdirektiivin rajat (mukailten Accountancy Europe, 2019).	16
Taulukko 2. Aineiston jakautuminen lukumäärinä ja prosentteina.	42
Taulukko 3. Johdon omistusosuuden tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.	52
Taulukko 4. Liikevaihdon tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.	52
Taulukko 5. Taseen loppusumman tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.	53
Taulukko 6. Velkaisuuden tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.	54
Taulukko 7. Pearsonin korrelaatiokertoimet.	56
Taulukko 8. Logistinen regressioanalyysi.	58
Taulukko 9. Nagerkerken R^2 .	58
Taulukko 10. Hosmerin ja Lemeshown testi.	58
Taulukko 11. Luokittelutaulukko.	59

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja merkitys

Suomen ensimmäinen varsinainen tilintarkastuslaki (tilintarkastuslaki 936/1994) säädettiin vuonna 1994 (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3). Tämän jälkeen tilintarkastuslaki on kokenut pari kokonaisuudistusta ja monta lakimuutosta (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3). Vuoden 1994 tilintarkastuslaki (936/1994) vaati kaikilta yrityksiltä tilintarkastusvelvollisuutta paitsi yksityisiltä liikkeen- tai ammatinharjoittajilta (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3). Pienet yritykset saivat valita maallikkotilintarkastajan, mutta isompien yritysten piti valita joko hyväksyty tai auktorisoitu tilintarkastaja (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3).

Vuonna 2007 tilintarkastuslaki (459/2007) koki kokonaisuudistuksen, koska lakiin sisällytettiin Euroopan Unionin vaatimukset ja tarkistettiin säännöksiä kansallisista tarpeista johtuen (HE 70/2016 s. 5). Uuden lain myötä maallikkotilintarkastus poistettiin ja pienet yritykset eivät olleet enää tilintarkastusvelvollisia (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3). Tilintarkastusvelvollisuutta määrittävät raja-arvot asetettiin muita EU-maita matalammiksi, koska muihin maihin verrattuna Suomessa on paljon pk-yrityksiä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 3). Rajat päätettiin asettaa aika matalalle myös sen vuoksi, että pienemmiltä yrityksiltä tilintarkastusvelvollisuuden poistamista pidettiin merkittävänä muutoksena (HE-luonnos 22.8.2018 s. 8). Uuden tilintarkastuslain (459/2007) myötä tilintarkastusvelvollisuudesta vapautui yli puolet osakeyhtiöistä sekä suurin osa yhdistyksistä, asunto-osakeyhtiöistä ja henkilöyhtiöistä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 8). Lakisäätöisen tilintarkastuksen piirissä on nykyään vajaa 58 000 osakeyhtiötä ja 4 800 henkilöyhtiötä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 14).

Tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvot ovat pysyneet vuoden 2007 jälkeen samoina, vaikka Suomen tilintarkastuksen sääntely on kokenut merkittäviä muutoksia vuoden 2007 jälkeen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 8–14). Vuoden 2007 jälkeen tilintarkastuslaki (459/2007) koki kokonaisuudistuksen vuonna 2015, jolloin säädettiin nykyinen

tilintarkastuslaki (tilintarkastuslaki 1141/2015). Vuonna 2015 tilintarkastuslaki (1141/2015) koki eri tilintarkastajatutkintojen sekä valvonta- ja muutoksenhakujärjestelmän uudistamisen ja yhdenmukaistamisen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 4). Muita muutoksia ovat olleet muun muassa tilintarkastajien velvollisuuksien lisääminen Euroopan Unionin direktiivien ja asetusten myötä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 8).

Euroopan Unioni on pyrkinyt keventämään pienten yritysten velvoitteita taloudellisessa raportoinnissa ja vastaavasti tiukentamaan isompien yhteisöjen tilintarkastussäätelyä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6). Neuvoston direktiivi 2013/34/EU edellyttää, että vain pieniä yrityksiä isompien yritysten ja PIE-yhteisöjen on tilintarkastettava tilinpäätöksensä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6). Tämän niin kutsutun tilinpäätösdirektiivin (2013/34/EU) mukaan pienille yrityksille tilintarkastus voi aiheuttaa merkittävää hallinnollista rasitetta, ja sille ei myöskään ole suurta tarvetta, koska yrityksen omistajat ja johtajat ovat usein samoja henkilöitä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6). Tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU) kuitenkin antaa jäsenmaille vapauden määrätä pienten yritysten tilintarkastuksesta ottaen huomioon erityisolosuhteet ja -tarpeet (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6).

Tulevaisuudessa voi olla perusteltua nostaa Suomen tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja, koska nykyinen kansallinen vaatimustaso on ristiriidassa tilintarkastussäätelyn kehityksen ja Euroopan Unionin säätelyn lähtökohdan kanssa (HE-luonnos 22.8.2018 s. 10). Suomen työ- ja elinkeinoministeriö on jo vuosina 2016 ja 2019 asettamallaan työryhmillä pyrkinyt keventämään pienten yritysten hallinnollista taakkaa ja lakisääteisiä velvoitteita (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11; Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019). Vuonna 2019 asetettu työryhmä pohti varsinaista lakisääteistä tilintarkastusta kevyemmän tarkastuksen käyttöönottamisen edellyttämiä muutoksia tilintarkastuslainsäädäntöön (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019). Hallitus kuitenkin lopulta päätti, ettei lakiin koskien pienyritysten tilintarkastusta esitetä muutoksia vaan hallituksen esityksen sijaan nykytilaa tullessaan selkiyttämään ja yhdenmukaistamaan sekä tilintarkastusvalvonnan että alan edustajien välisillä aktiivisimmilla keskusteluilla (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021).

Suomessa suurin osa pienyrityksistä on ollut jo yli kymmenen vuotta vapautettuna lakisääteisestä tilintarkastuksesta, mutta siitä huolimatta jotkin pienet yritykset silti valitsivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsemiseen voi olla monia syitä kuten lainanantajien vaatimus lainan saamiseksi. Lisäksi tilintarkastettu tilinpäätös antaa omistajille varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta ja lisää luotettavuutta sidosryhmiin nähden. Tämän vuoksi on mielenkiintoista tutkia, miksi jotkin pienet suomalaiset yritykset edelleen jatkavat vapaaehtoista tilintarkastusta vapautuksesta huolimatta.

1.2 Tavoitteet ja rajaukset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä Suomessa. Tutkimuksessa tutkitaan johdon omistusosuuden, yrityksen koon (mitattuna liikevaihdolla ja taseen loppusummalla) ja velkaisuuden vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan suomalaisissa yrityksissä. Tutkimuksen hypoteesien avulla on tarkoitus saada selville, vaikuttavatko johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus merkitsevästi siihen, onko yritys valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että näillä kolmella tekijällä on merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tässä tutkimuksessa selvitetään, onko näillä tekijöillä vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan tässä aineistossa.

Tutkimuksen kohteena ovat suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt, jotka ovat jääneet tilintarkastusvelvollisuuden rajojen ulkopuolelle eli voivat valita vapaaehtoisesti tilintarkastuksen suorittamisen, vaikka tilintarkastuslaki (1141/2015) ei siihen pakota. Kohteeksi on valittu yksityiset osakeyhtiöt kuten tutkimuksen esikuvatutkimuksessa eli Tauringanan ja Clarken (2000) tutkimuksessa on myös tehty. Esikuvatutkimuksessa kohteena olivat Iso-Britannian pienet yritykset, jotka olivat saaneet vapautuksen pakollisesta tilintarkastuksesta vuonna 1994. Tässä tutkimuksessa on puolestaan haluttu tutkia suomalaisia

yksityisiä osakeyhtiöitä, jotka on vapautettu tilintarkastusvelvollisuudesta jo vanhan tilintarkastuslain (459/2007) myötä sekä verrata tuloksia esikuvatutkimukseen ja muihin aikaisempiin tutkimuksiin.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus on jaettu teoria- ja empiriaosaan. Tutkimus sisältää yhteensä seitsemän päälukea. Teoriaosan alussa käydään läpi tilintarkastuksen tarvetta agenttiteorian sekä valvontahypoteesin, informaatiohypoteesin ja vakuutushypoteesin kautta. Teoriaosassa keskittään myös tilintarkastukseen Suomessa käymällä läpi tilintarkastusalaa, tilintarkastusvelvollisuutta, vapaaehtoista tilintarkastusta ja tilintarkastuslakia. Lisäksi luvun lopussa esitellään pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä. Kolmannessa luvussa käydään läpi aikaisempia tutkimuksia aiheesta sekä muodostetaan tutkimuksen hypoteesit.

Neljäs luku aloittaa empiriaosan. Luvussa esitellään tutkimuksen aineisto ja tutkimusmenetelmä sekä käytettävät tilastolliset menetelmät. Luvun lopussa käydään läpi myös tutkimuksen luotettavuutta. Viidennessä luvussa esitellään tilastollisten menetelmien tulokset. Kuudes luku sisältää hypoteeseja koskevat johtopäätökset sekä pohditaan tutkimuksen rajoitteita ja jatkotutkimusmahdollisuuksia. Viimeisessä eli seitsemännessä luvussa muodostetaan yhteenveto koko tutkimuksesta.

2 Tilintarkastuksen merkitys

Tilintarkastuksen tarkoituksena on antaa varmuus taloudellisten tietojen luotettavuudesta. Tilintarkastaja tarkastaa, että tilinpäätös antaa oikean ja riittävän kuvan toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Lisäksi tilintarkastaja tarkastaa, että lakeja on noudatettu tilinpäätöksen laatimisessa. Tilintarkastettu tilinpäätös antaa omistajille varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta ja lisää luotettavuutta sidosryhmiin nähden. Tässä luvussa käydään ensin läpi tilintarkastuksen tarvetta agenttiteorian ja kolmen eri hypoteesin näkökulmasta. Tämän jälkeen pohditaan tilintarkastusta Suomessa tilintarkastusalan, tilintarkastusvelvollisuuden, vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja tilintarkastuslain kautta. Lopuksi käydään läpi pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä.

2.1 Tilintarkastuksen tarve

Horsmanhermon ja Steinerin (2017) mukaan tilintarkastukselle syntyi tarve, kun yritykset alkoivat tarvita ammattimaista johtoa yrityksen omistuksen ja johdon eriytyessä. Heidän mukaansa syntymiseen vaikutti länsimaissa sekä yhteiskunnan että talouden nopea kasvu ja kehittyminen. Lisäksi heidän mukaansa syntymiseen vaikutti se, että yrityksen omistajien piti delegoida johdon valvonta ja tarkastaminen siitä vastaavalle henkilölle, koska he eivät enää pystyneet sitä itse tekemään. He esittävät, että tilintarkastus syntyi, kun omistajat halusivat varmistaa, että heidän oma etunsa on turvattu siten, että johdon heille antamat taloudelliset tiedot yrityksestä ja sen toiminnasta ovat oikeat.

Haapamäen (2018) mukaan tilintarkastuksen perinteinen tehtävä on tarjota riippumattoman kolmannen osapuolen vahvistus yhtiön kirjanpidosta ja vuosikertomuksesta. Hän toteaa, että tilintarkastus antaa arvokasta varmuutta vuosikertomuksen ulkopuolisille käyttäjille, kuten sijoittajille ja muille rahoittajille. Horsmanheimon ja Steinerin (2017) mukaan tilintarkastuksen länsimaissa muotoutunut alkuperäinen tehtävä on omistajien saaman tiedon varmistaminen. Ajan myötä tämä tehtävä on kuitenkin kokenut jatkuvaa

monimuotoistumista sidosryhmien tullessa riippuvaisiksi yritykseltä saamiensa taloudellisten tietojen luotettavuudesta (Horsmanheimo & Steiner, 2017).

2.1.1 Agenttiteoria

Horsmanheimo ja Steiner (2017) esittävät, että tilintarkastuksen lähtökohtana pidetään talousteoriassa kahden tai useamman osapuolen tilintekovelvollisuutta, joka voi perustua myös julkiseen velvoitteeseen. Heidän mukaansa agenttiteorian avulla selitetään talousteoriassa tilintarkastuksen ja tilintekovelvollisuuden tarpeellisuutta. He toteavat, että agenttiteorialla selitetään kannustinongelmia yrityksessä, jossa resurssien omistus ja valvonta ovat eriytyneet eli on päämies-agenttiongelman. He esittävät, että lähtökohtana agenttiteoriassa pidetään tilannetta, jossa päämies eli yrityksen omistaja delegoi omistamansa omaisuuden eli yrityksen hoidon sopimuksella agentille eli yrityksen toimitusjohtajalle.

Wallacen (1980) mukaan agenttisuhte on sopimus, jonka nojalla yksi tai useampi päämies palkkaa toisen henkilön agentiksi suorittamaan heidän puolestaan jotain palvelua, jonka suorittaminen vaatii jonkin verran päätöksentekovallan delegointia agentille. Hän esittää, että jos agenttisuhteessa kummankin osapuolen oletetaan yrittävän maksimoida omaa etuaan ja suorituksen valvonta ei ole kustannustehokasta, on olemassa hyvä syy uskoa, ettei agentti aina toimi päämiehen parhaiden etujen mukaisesti. Hän toteaa, että kunkin yksilön oma etu riippuu hänen hyötyfunktioistaan ja varallisuusasemastaan, jotka eivät todennäköisesti ole päämiehelle ja agentille identtisiä. Yrityksessä johtajat ovat aina agentteja yrityksen osakkeenomistajille (Wallace, 1890).

Vaikka agenttiteoria keskittyy olettamukseen, että päämiehien oma etu eroaa agenttien omasta edusta, se ei Wallacen (1890) mukaan tarkoita, että agenttien oletetaan aina olevan pahoja. Hän toteaa, ettei voida kuitenkaan kiistää sitä, että väärinkäytöksen todennäköisyys on olemassa ja keinoilla tämän todennäköisyyden pienentämiseksi on

taloudellista arvoa. Hän esittää, että näitä keinoja voidaan kutsua valvontatoimiksi, ja niihin välttämättä sisältyy tilintarkastus yhtenä mahdollisena keinona estää tai havaita tällainen väärinkäyttö.

Horsmanheimon ja Steinerin (2017) mukaan osakkeenomistajan ja johdon käytettävissä oleva informaatio on erilaista, mikä johtaa eturistiriitoihin päätöksenteossa. Tämä tarkoittaa heidän mukaansa sitä, että johto antaa informaatiota osakkeenomistajille, jotka saavat vain osan johdon tiedoista, jotka voivat olla johdon toimesta manipuloituja. He esittävät, jotta osakkeenomistaja voi varmistua siitä, että johdon antama informaatio on luotettavaa, voi osakkeenomistaja antaa varmistamisen tilintarkastajan tehtäväksi. Tilintarkastusta on pidetty alkujaan vapaaehtoisena valvonnan keinona, jonka tarkoituksena on ratkaista agenttisuhteessa olevia kannustinongelmia (Horsmanheimo & Steiner, 2017).

Collis, Jarvis ja Skerratt (2004) toteavat, että agenttiperustelua käytetään klassisesti suurissa yrityksissä, jossa on ulkopuolisia osakkeenomistajia ja jossa tilintarkastetulla kirjanpidolla on agenttirooli osakkeenomistajan eli päämiehen ja johtajan eli agentin välisessä suhteessa. Heidän mukaansa pienessä yrityksessä päämies on kuka tahansa, joka on kaukana johdon toimista ja on kykenemätön tarkastamaan sitä, kuten ulkopuolinen osakkeenomistaja, lainanantaja tai muu luotonantaja. He toteavat myös, että agenttisuhteiden ylläpitämisessä luotetaan paljon pienen yrityksen tilintarkastettuun kirjanpitoon.

2.1.2 Valvontahypoteesi, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi

Wallace (1980) esittää joukon vaihtoehtoisia hypoteeseja tilintarkastuksen valinnan tekijöiden arvioimiseksi. Hänen esittämänsä hypoteesit ovat alustavia ratkaisuja tilintarkastuksen valinnan ymmärtämisen ja ennustamisen ongelmaan. Hänen tarkoituksenaan on esitellä kirjallisuudessa esiintyviä vaihtoehtoisia hypoteeseja, jotka vaikuttavat olevan

yhdenmukaisia saatavilla olevien todisteiden kanssa tilintarkastuksen valitsemisesta. Nämä hänen esittämänsä hypoteesit edustavat olemassa olevan kirjallisuuden selityksiä, joissa otetaan huomioon havaitut tilintarkastuskäytännöt. Hänen mukaansa kolme keskeistä hypoteesia ovat valvontahypoteesi, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi. Nämä kolme hypoteesia selittävät ja ennustavat tilintarkastuspalveluiden valintaa (Wallace, 1890).

Wallacen (1980) mukaan valvontahypoteesi tarkoittaa sitä, että kun yhdelle osapuolelle delegoidaan päätäntävalta osapuolella on kannustin suostua tarkastukseen, jos valvontatoimenpiteiden hyödyt ylittävät niihin liittyvät kustannukset. Hän toteaa, että yrityksen raportoiduilla tuloilla on tietosisältö, joka on hyödyllinen arvioitaessa agentin suoritusta. Hän esittää, että agenteilla on selkeästi kannustimia tarjota tilinpäätös helpottaakseen päämiehen valvontatoimia. Hänen mukaansa tilinpäätöksen tarjoamisen lisäksi agentti suostuu tarjoamaan todisteita siitä, että raportoidut luvut on huolellisesti valmisteltu vahingossa tapahtuvien virheiden välttämiseksi, ja niissä ei ole merkittäviä petoksia. Hän esittää, että tuote, joka tarjoaa tämän varmuuden, on riippumaton tilintarkastus.

Wallace (1980) esittää valvontahypoteesin vaihtoehdoksi informaatiohypoteesia, joka menee päällekkäin valvontahypoteesin kanssa. Hänen mukaansa informaatiohypoteesi tarkoittaa sitä, että sijoittajat vaativat tilintarkastettua tilinpäätöstä, koska se tarjoaa informaatiota, joka on hyödyllistä heidän sijoituspäätöksissään. Hän toteaa, että tilintarkastus on arvostettu keino parantaa taloudellisten tietojen laatua. Informaatiohypoteesi ennustaa, että tilintarkastettu tieto on keino vähentää sijoitusriskiä, parantaa sisäistä ja ulkoista päätöksentekoa, kasvattaa kaupan voittoja sekä parantaa yksilön arvopaperisalkun asemaa (Wallace, 1980).

Wallacen (1980) mukaan valvonta- ja informaatiohypoteesien lisäksi tilintarkastuksen valinnan kolmas selitys, miten johtajat valitsevat suoritetaanko tilintarkastus vai ei, liittyy johdon vastuuseen. Hän esittää, että sijoituspankkiirit, omaisuudenhoitajat, lakimiehet, vakuutusantajat ja johtajat, joilla on ammatillinen vastuu osallistumisestaan taloudelliseen

toimintaan, johon kuuluu tietojen julkistamiskäytäntö, on kannustin vakuuttaa itsensä tilintarkastajien osallistumisen kautta. Hänen mukaansa mahdollisuus siirtää taloudellinen vastuu raportoiduista tiedoista tilintarkastajalle alentaa oikeudenkäynteihin liittyviä odotettavia tappioita johtajille, luotonantajille ja arvopaperimarkkinoilla toimiville muille ammattilaisille. Kun mahdolliset oikeudenkäyntikulut kasvavat, odotetaan myös, että johtajien ja taloudellisen toiminnan ammattilaisten tarve tilintarkastuksen tuomalle vakuutukselle kasvaa (Wallace, 1980).

2.2 Tilintarkastus Suomessa

2.2.1 Tilintarkastusala

Metsä-Tokilan (2019) tekemän taloushallintoalan toimialaraportin mukaan taloushallinnon toimiala, jonka yhtenä alaluokkana on tilintarkastuspalvelu, on kokenut muutoksia viime aikoina. Metsä-Tokilan (2019) mukaan muutoksista tärkein on se, että tilintarkastustoimistot tarjoavat monia muitakin palveluita kuin vain kirjanpitovelvollisen tilinpäätöksen, kirjanpidon ja hallinnon tarkastamista sekä tilintarkastuslain että muun lain mukaan ja lakisääteisten raporttien kuten tilintarkastusraportin antamista asiakkaalle. Tilintarkastajasta on tullut yksittäiselle yrittäjälle kuin konsultti, joka antaa neuvoja yritykselle ja tämä on selkeästi nähtävissä tilintarkastusta tarjoavissa yrityksissä (Metsä-Tokila, 2019).

Tilastokeskuksen (2019) yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilaston mukaan vuonna 2018 toimialalla 69202 eli tilintarkastuspalvelussa toimi 476 yritystä ja henkilöstön määrä oli 4 246. Tilaston mukaan vuonna 2017 vastaavat luvut olivat 479 ja 3 874. Vuodesta 2017 vuoteen 2018 yritysten määrä oli laskenut kolmella yrityksellä, mutta henkilöstön määrä oli puolestaan kasvanut 372 henkilöllä (Tilastokeskus, 2019). Luvuista voidaan nähdä, ettei yritysten lukumäärässä ole tapahtunut suuria muutoksia kahden vuoden

aikana. Henkilöstön lukumäärä on kuitenkin noussut vuodesta 2017 vuoteen 2018. Nämä muutokset voivat johtua esimerkiksi yritysjärjestelyistä ja yrityskaupoista.

Patentti- ja rekisterihallituksen (2020) raportin mukaan 30.6.2018 tilintarkastajarekisterissä oli 1 381 luonnollisena henkilönä toimivaa tilintarkastajaa, joista 818 työskenteli tilintarkastusyhteisöissä. Valtaosa näistä tilintarkastusyhteisöjen alaisuudessa toimivista tilintarkastajista toimi suurimpien tilintarkastusyhteisöjen palveluksessa. Raportin mukaan Suomessa toimi vuonna 2018 kahdeksan suurta tilintarkastusketjua, joiden palveluksessa oli yhteensä 620 tilintarkastajaa. Loput 198 tilintarkastajaa toimivat muissa kuin suurimmissa tilintarkastusyhteisöissä (Patentti- ja rekisterihallitus, 2020).

Patentti- ja rekisterihallituksen (2020) saamien ilmoitusten mukaan Suomessa tehtiin vuonna 2018 noin 118 000 lakisääteistä tilintarkastusta. Suurimman osan eli noin 77 000 lakisääteistä tilintarkastusta tekivät tilintarkastusyhteisöt (Patentti- ja rekisterihallitus, 2020). Muissa kuin tilintarkastusyhteisöissä toimivat tilintarkastajat tekivät Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan noin 41 000 lakisääteistä tilintarkastusta. Tilintarkastusyhteisöistä eniten lakisääteisiä tilintarkastuksia tekivät KPMG ja vähiten Deloitte. Muut kuin suurimmat tilintarkastusyhteisöt tekivät 34 982 lakisääteistä tilintarkastusta (Patentti- ja rekisterihallitus, 2020).

2.2.2 Tilintarkastusvelvollisuus

Suomen tilintarkastusvelvollisuudesta säädetään tilintarkastuslaissa. Voimassa olevan tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan yhteisö voi jättää valitsematta tilintarkastajan, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on seuraavista edellytyksistä täyttynyt enintään yksi:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai

3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan aloittava yhteisö, jolla ei ole ollut tilikausia, voi jättää valitsematta tilintarkastajan, jos on ilmeistä, ettei ole edellytyksiä tilintarkastajan valitsemiseen. Kuitenkin yhteisön, jonka pääasialliseen toimialaan kuuluu arvopapereiden omistaminen ja hallinta, on tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan valittava tilintarkastaja, jos sillä on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan yhteisöllä, jonka ei tarvitse lain mukaan valita tilintarkastajaa, voi olla velvollisuus valita tilintarkastaja sen yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai sääntöjen perusteella. Näissä voidaan myös määrätä useamman kuin yhden tilintarkastajan valinnasta (tilintarkastuslaki 1141/2015).

Euroopan Unionin tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU) ei vaadi lakisäätteistä tilintarkastusta pieniltä yrityksiltä. Euroopan Unioni on tilinpäätösdirektiivissään (2013/34/EU) määritellyt korkeammat rajat tilintarkastusvelvollisuudelle kuin Suomi, mikä voidaan nähdä taulukosta 1. Tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU) määrittelee pienyrityksiksi ne, jotka kahtena peräkkäisenä tilinpäätöspäivänä eivät ylitä vähintään kahden seuraavan kriteerin rajoituksia:

- a) taseen loppusumma: 4 000 000 euroa
- b) liikevaihto: 8 000 000 euroa
- c) työntekijöiden keskimääräinen lukumäärä tilikautena: 50 (Accountancy Europe, 2019)

Taulukko 1. Suomen tilintarkastuslain ja Euroopan Unionin tilinpäätösdirektiivin rajat (mukaillen Accountancy Europe, 2019).

	Suomen tilintarkastuslaki	Euroopan Unionin tilintarkastusdirektiivi
Taseen loppusumma	100 000	4 000 000
Liikevaihto	200 000	8 000 000
Henkilöstön määrä	3	50

2.2.3 Vapaaehtoinen tilintarkastus

Haapamäki (2018) määrittelee vapaaehtoisen tilintarkastuksen siten, että jopa ilman mitään erityisiä lain edellyttämiä velvoitteita monilla yhteisöillä on välttämätöntä tai mahdollista vaatia pätevää ja riippumatonta ammatillista arviointia niiden taloudellisesta raportoinnista. Horsmanheimon ja Steinerin (2017) mukaan kirjanpitovelvolliset, joilla ei ole lain mukaan velvollisuutta valita tilintarkastajaa, voivat silti päättää tilintarkastuksen järjestämisestä ja tilintarkastajan valitsemisesta. He toteavat, että vaikka tilintarkastus päätettäisiinkin järjestää vapaaehtoisesti, on siitä huolimatta noudatettava tilintarkastuslain säännöksiä tilintarkastajan valinnassa ja tilintarkastuksen suorittamisessa. Tilintarkastus on vapaaehtoista pienimmille kirjanpitovelvollisille eli niin sanotuille mikroyrityksille (Horsmanheimon & Steinerin, 2017).

Suomessa osa mikroyrityksistä on vapautettu lakisääteisestä tilintarkastusvelvollisuudesta, koska ne jäävät alle tilintarkastusvelvollisuusrajojen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 5). Suomen kirjanpitolaki (Kirjanpitolaki 1336/1997) määrittelee mikroyrityksen kirjanpitovelvolliseksi, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä:

- 1) taseen loppusumma 350 000 euroa;
- 2) liikevaihto 700 000 euroa;
- 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin 10 henkilöä.

Ittonen, Höglund ja Sundvik (2017) tutkivat selvityksessään vapaaehtoista tilintarkastusta Suomessa vuosina 2012–2014. Aineistonaan heillä oli suomalaiset aktiiviset osakeyhtiöt, jotka olivat täyttäneet 6B-lomakkeen tilintarkastusta koskevan kohdan ja toimittaneet kyseisen lomakkeen verottajalle. Heidän aineistonsa sisälsi sekä tilintarkastusvelvollisuuden ylittävät että alittavat osakeyhtiöt. Selvityksessään he toteavat, että vuonna 2014 noin 170 000 veroilmoituksen jättäneistä osakeyhtiöistä 44 % ei valinnut

vapaaehtoisesti tilintarkastajaa. He huomasivat myös, että tilintarkastusvelvollisuuden rajojen alittavista osakeyhtiöistä noin 25 % suoritti vapaaehtoisen tilintarkastuksen vuonna 2014.

Ittonen, Höglund ja Sundvik (2017) huomasivat vapaaehtoisessa tilintarkastuksessa myös huomattavia alueellisia eroja. Yli 40 % Kainuussa sijaitsevista osakeyhtiöistä valitsi vapaaehtoisen tilintarkastuksen vuosina 2012–2014, ja Etelä-Pohjanmaalla puolestaan vain alle 20 % osakeyhtiöistä valitsi vapaaehtoisen tilintarkastuksen samalla aikavälillä. He havaitsivat lisäksi eroavaisuuksia vapaaehtoisessa tilintarkastuksessa eri toimialojen välillä. Heidän mukaansa useimmiten tilintarkastaja valitaan vapaaehtoisesti toimialalla sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, joka sisältää myös jäähdytysliiketoiminnan. He toteavat, että muu palvelutoiminta -toimialalla toimivat osakeyhtiöt puolestaan jättävät useimmiten tilintarkastajan valitsematta.

Selvityksen tuloksien perusteella Ittonen, Höglund ja Sundvik (2017) löysivät tekijöitä, jotka vaikuttivat vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vuosina 2012–2014. Tärkeysjärjestykseen laitettuna tekijät ovat seuraavat:

1. edellisenä vuonna valittu KHT-tilintarkastaja
2. yhtiön suurempi koko (taseen loppusumma)
3. ostovelkojen suurempi osuus (ostovelat/taseen loppusumma)
4. pankkilainan olemassaolo
5. liikevaihdon suurempi kasvu
6. edellisen vuoden negatiivinen oma pääoma
7. hajaantunut omistus (suurimmalla omistajalla alle 25 % osuus)
8. aggressiivisempi verosuunnittelu (alhaisempi efektiivinen vero-%) (Ittonen, Höglund, & Sundvik, 2017)

2.2.4 Tilintarkastuslaki

Nykyinen uusi tilintarkastuslaki (1141/2015) tuli voimaan 1.1.2016, ja samalla vanha tilintarkastuslaki (459/2007) kumoutui (HE 70/2016 vp s. 5–6). Uuden tilintarkastuslain (1141/2015) myötä tilintarkastajajärjestelmä koki uudistuksen, jolloin lakiin tulivat uudet säännökset koskien tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen hyväksymistä ja valvontaa (HE 70/2016 vp s. 5–6). Samalla uudessa laissa otettiin huomioon osia Euroopan Unionin direktiivistä (Neuvoston direktiivi 2014/56/EU) ja tilintarkastusasetuksesta (Neuvoston asetetus 537/2014).

Uuden tilintarkastuslain (1141/2015) säännöksiä myötä tutkinnot muuttuivat siten, että uudessa järjestelmässä on yksi perustutkinto ja kaksi erikoistumistutkintoa (HE 70/2016 vp s. 5–6). Lisäksi uuden tilintarkastuslain (1141/2015) myötä valvontajärjestelmää muutettiin siten, että Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan valvonta ja muut tehtävät siirrettiin Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvontaan (HE 70/2016 vp s. 5–6). Valtion tilintarkastuslautakunnan, kaupakamarien tilintarkastusvaliokuntien ja JHTT-lautakunnan tehtävät siirtyivät myös tilintarkastusvalvontaan Patentti- ja rekisterihallitukselle (HE 70/2016 vp s. 5–6).

Uuteen tilintarkastuslakiin (1141/2015) tehtiin lainmuutos (Laki tilintarkastuslain muuttamisesta 622/2016), joka tuli voimaan 19.8.2016 (Horsmanheimo & Steiner, 2017). Horsmanheimon ja Steinerin (2017) mukaan lainmuutoksella uudistettiin lain sääntelyä vastaamaan Euroopan Unionin tilintarkastusreformin edellytyksiä. Huhtikuun 16. päivänä 2014 annetun reformin taustalla oli vuonna 2008 Euroopassa ja USA:ssa alkanut finanssikriisi, jolla oli Horsmanheimon ja Steinerin (2017) mukaan merkittävä vaikutus sääntelyn uudistamiseen. Nämä uudet säännökset tulivat jäsenmaissa velvoittaviksi 17.6.2016 (Horsmanheimo & Steiner, 2017).

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 27.4.2016 työryhmän selvittämään uuden tilintarkastuslain (1141/2015) muuttamistarpeita, koska lakimuutoksen (Laki tilintarkastuslain

muuttamisesta 622/2016) yhteydessä huomattiin, että on perustettava työryhmä arvioimaan muutostarpeita tilintarkastuslakiin (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11–19). Tämän taustalla oli hallitusohjelma, jonka tavoitteena oli keventää yritysten hallinnollista taakkaa ja välttää kansallista lisäsääntelyä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11–19).

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä selvitti muun muassa hallinnon tarkastusta tilintarkastuksen kohteena, toimintakertomuksen poistamista tilintarkastuksen kohteesta ja tilintarkastusvelvollisuuden rajoja (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11–19). Työryhmä käsitteli kolmea vaihtoehtoista toimintatapaa, jotka koskivat tilintarkastusvelvollisuuden määrittäviä raja-arvoja. Ensimmäinen vaihtoehto oli, että pidetään rajat ennallaan (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11–19). Toinen vaihtoehto oli, että rajoja nostetaan ja rajataan kirjanpitolain (1336/1997) mukaiset mikroyritykset tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Kolmas vaihtoehto puolestaan oli, että rajoja nostetaan ja rajataan kaikki kirjanpitolain (1336/1997) mukaiset pienyritykset tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Työryhmä päätyi puoltamaan toista vaihtoehtoa, koska piti perustellumpana rajojen hillittyä nostamista (HE-luonnos 22.8.2018 s. 11–19).

Työryhmä sai työnsä valmiiksi 31.12.2017 ja antoi 16.1.2018 muistion, joka toimitettiin lausuntokierrokselle (HE-luonnos 22.8.2018 s. 19). Lausuntojen mukaan 9 kannatti rajojen nostoa, 21 vastusti ja 7 ei lausunut rajoista mitään (HE-luonnos 22.8.2018 s. 19). Ne, jotka kannattivat rajojen nostoa, pitivät työryhmän ehdotusta mikroyritysten rajojen nostamisesta perusteltuna (HE-luonnos 22.8.2018 s. 20). Rajojen nostoa vastustaneet olivat sitä mieltä, että rajojen tulisi pysyä ennallaan tai rajoja nostettaisiin maltillisemmin (HE-luonnos 22.8.2018 s. 20). Moni lausunnon antajista esitti, että rajojen noston vaikutuksista tulisi tehdä tarkempi selvitys (HE-luonnos 22.8.2018 s. 20).

Työryhmän tekemän työn tuloksena työ- ja elinkeinoministeriö (2016) antoi luonnoksen hallituksen esitykseksi tilintarkastuslain muuttamiseksi 22.8.2018. Esitysluonnoksessa (HE-luonnos 22.8.2018 s. 12) ehdotettiin, että lakisääteistä tilintarkastusvelvollisuutta määrittäviä rajoja nostettaisiin niin, että kirjanpitolain (1336/1997) mikroyritys-

määritelmän täyttävät osakeyhtiöt, kommandiittiyhtiöt ja avoimet yhtiöt rajattaisiin tilintarkastusvelvollisuuden ulkopuolelle. Esitysluonnoksen mukaan tämän kokoluokan yhtiöissä usein omistajat ovat aktiivisesti mukana operatiivisessa johdossa, jolloin ei ole tarvetta ulkopuoliselle valvomaan omistajien etua. Esitysluonnoksen mukaan yhdistysten ja osuuskuntien rajoja ei kuitenkaan muutettaisi, koska niiden tavoitteena ei ole voiton tuottaminen ja siten ei ole omistajia, jotka valvoisivat johdon toimintaa.

Esitysluonnoksen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 10) ehdotuksen tavoitteena oli pienentää sitä yritysjoukkoa, jolle lakisääteinen tilintarkastus on pakollista lisäämällä yritysten vapautta ja vastuuta arvioida niille tarkoituksenmukaisinta tapaa järjestää taloudellinen raportointi. Esitysluonnoksen mukaan näin mikroyrityksillä olisi mahdollisuus säästää jokavuotisissa kuluissaan, jos tilintarkastuksella ei nähtäisi olevan tarpeeksi hyötyä kustannuksiin nähden. Omistajat voisivat itse arvioida, haluavatko he varmentaa tuottamansa taloudellisen tiedon ostamalla jälkikäteisen tilintarkastuksen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 10).

Esitysluonnoksen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 10–11) ehdotuksen mukaan suurempi joukko yrityksiä olisi vapaa harkitsemaan tilintarkastuksen tarpeellisuutta. Esitysluonnoksen ehdotuksen myötä yritykset voisivat vapaaehtoisesti päättää suorittavatko tilintarkastuksen vai eivät, ja mikä olisi niille paras keino varmistaa taloudellisen tiedon luotettavuus. Esitysluonnoksen ehdotuksen mukaan ulkoiset syyt, kuten rahoittajat ja yritysten väliset sopimussuhteet, voisivat kuitenkin edellyttää tilintarkastusta ja tilintarkastuksen voitaisiin nähdä tuottavan lisäarvoa yrityksen liiketoiminnalle. Näin tilintarkastus voitaisiin valita muista kuin lakisääteisistä syistä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 10–11).

Työ- ja elinkeinoministeriö (2016) toimitti esitysluonnoksen lausunnolle 22.8.2018. Työ- ja elinkeinoministeriön (2019) mukaan luonnos hallituksen esitykseksi (HE-luonnos 22.8.2018) sai osittain kannatusta, mutta sen saaman lausuntopalautteen mukaan tilintarkastusvelvollisuutta määrittävien rajojen korottaminen vaarantaisi torjuntatyötä harmaata taloutta vastaan ja taloudellisen raportoinnin luotettavuutta. Työ- ja elinkeinoministeriö luopui saamansa palautteen vuoksi antamasta eduskunnalle esitystä rajojen

nostamiseksi, mutta lausunnoissa oli kuitenkin kannatettu varsinaista tilintarkastusta kevyemmän tarkastusmuodon selvittämistä pienyrityksille.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2019) 1.3.2019 antamallaan päätöksellä asetti 1.3.2019–29.2.2020 väliselle toimikaudelle työryhmän valmistelemaan varsinaista lakisääteistä tilintarkastusta kevyemmän tarkastuksen käyttöönottamisen edellyttämiä muutoksia tilintarkastuslainsäädäntöön. Tavoitteena oli vähentää yritysten kustannuksia ja keventää lakisääteisiä velvoitteita sekä antaa pienemmille toimijoille mahdollisuus valita halutesaan kevyempi tarkastus varsinaisen tilintarkastuksen sijasta (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019). Työ- ja elinkeinoministeriö (2020a) antoi vielä 28.2.2020 päätöksen, jolla ministeriö asetti työryhmän jatkamaan toimikautta 1.3.-31.5.2020 väliselle ajalle.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2020b) asettama työryhmä aloitti ensin kartoittamaan tilintarkastussäätelyn nykyistä tilaa sekä naapurimaiden säädäntöä ja käytäntöä. Lisäksi työryhmä kartoitti eri sidosryhmien tarpeita tilintarkastukselle. Työryhmässä kannatettiin eniten mallia, jossa viranomaisvalvonnassa toimiva tilintarkastaja olisi varmentajana. Kannatusta työryhmässä sai myös se, että kevyemmän tarkastuksen säännöspohjana käytettäisiin hyödyksi kansainvälisesti käytössä olevaa yleisluonteisen tarkastuksen standardia sellaisenaan tai täydennettynä. Tilintarkastusvelvollisuuden määrittävien raja-arvojen muuttamisen työryhmä jätti pois valmistelusta, koska lausuntokierroksilla saadun palautteen myötä asiaa ei voitu viedä eteenpäin. Työryhmä koki haasteiksi tilintarkastuksen nykyiseen oikeustilaan liittyvät eriävät mielipiteet ja siten myös kevyemmän tarkastuksen vertailukohteen sekä kevyemmän tarkastuksen kohderyhmän, sisällön ja tarkastuksen kohteiden määrittelyn. Työryhmä luovutti mietinnön 10.6.2020 työ- ja elinkeinoministeriölle.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020b) julkaisi 23.6.2020 työryhmän mietinnön kevyemmän tarkastuksen käyttöönotosta. Tämä mietintö piti sisällään hallituksen esityksen muotoon laaditun luonnoksen säätelymalliksi. Tässä esityksessä ehdotettiin, että tilintarkastuslakia muutettaisiin siten, että lakiin lisättäisiin säännökset, jotka koskisivat tilintarkastajan

tekemää lakisääteistä tilintarkastusta kevyemmästä tarkastuksesta. Tämä esitys mahdollistaisi yleisluontoisen tarkastuksen kirjanpitolain mikrokokoluokan mukaisille osakeyhtiöille, henkilöyhtiöille ja osuuskunnille, mikä antaisi lisää vapautta edellä mainituille yrityksille varmentamismuodon valitsemiseen, vaikka velvollisuus tilintarkastajan valitsemiseen silti säilyisi. Esitys mahdollistaisi tilintarkastusta tarkoituksenmukaisemman tilinpäätöksen varmennusmuodon pienille yrityksille.

Työryhmä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020b) ehdotti mietinnössään, että yleisluonteisen tarkastuksen sisältö määräytyisi pääosin kansainvälisen varmennuslautakunnan IAASB:n laatiman yleisluonteisen tarkastuksen standardin eli ISRE 2400 mukaan. Työryhmä esitti, että yleisluontoinen tarkastus antaisi alemman varmuuden tilintarkastuksen oikeellisuudesta kuin tilintarkastus. Lisäksi kohde ja annetut lausunnot olisivat rajatumpia kuin tilintarkastus. Työryhmän mukaan tilintarkastajan tekemää työtä ohjaisi samat pääperiaatteet ja eettiset velvoitteet yleisluonteisessa tarkastuksessa kuin tilintarkastuksessa.

Työryhmä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020b) oli mietinnössään sitä mieltä, että tilintarkastusta alemman tason varmuustaso voisi olla riittävä pienille toimijoille, joista Suomen yritys rakenne pääosin muodostuu. Työryhmän mukaan tilintarkastuksen alkuperäinen tarkoitus valvoa omistajien etua ei toteutuisi, koska suuressa osassa mikroyrityksiä omistajat toimivat myös yrityksen johtona. Lisäksi kaikki mikroyritykset eivät tarvitsisi ulkopuolista rahoitusta tai suunnittele toiminnan laajentamista, jolloin olisi sidosryhmiä, jotka vaatisivat tilinpäätökseltä tilintarkastuksen antamaa varmuustasoa.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2020c) antoi 9.9.2020 lausuntopyynnön, jossa se pyysi kirjalliset lausunnot työryhmän mietinnöstä. Lausuntopyyntö annettiin monille eri sidosryhmille. Lausuntopyynnössä pyydettiin erityisesti kannanottoja mahdollisista tarpeellisista lisärajoitteista esitettyyn soveltamisalaan, mahdollisista tarpeellisista lisävaatimuksista koskien varmennuksen sisältöä ja verotietojen vastaavuuden varmistamisen yksityiskohdista.

Hallitus (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021) päätti kuitenkin, ettei lakiin koskien pienyritysten tilintarkastusta esitetä muutoksia eikä hallituksen esitystä anneta eduskunnalle nykyisellä hallituskaudella. Hallituksen päätöksen taustalla oli lausuntopyyntöön saatu palaute, joka ei ollut yksimielinen nykytilasta ja kehittämistoimenpiteistä. Suurin osa lausuntopalautteen antajista vastusti mietinnön esitystä ja oli sitä mieltä, että lakimuutoksella ei saavutettaisi tavoitteita koskien yritysten hallinnollisen taakan keventämistä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021). Lisäksi esitystä vastustaneet näkivät esityksen heikentävän harmaan talouden torjumista (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021). Hallituksen (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021) mukaan työryhmän mietintöä voidaan kuitenkin hyödyntää tulevaisuudessa hankkeissa.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2021) mukaan nykytilaa tullaan selkiyttämään ja yhdenmu-kaistamaan tilintarkastusvalvonnan ja alan edustajien välisillä aktiivisemmilla keskusteluilla. Työ- ja elinkeinoministeriö (2021) on päättänyt osallistua tähän keskusteluun, jotta näkemykset saadaan yhdenmukaisemmiksi. Työ- ja elinkeinoministeriön (2021) mukaan tulevia muutoksia harkitessa huomioon otetaan kansainväliset standardit, joita ollaan uudistamassa.

2.3 Pienen yrityksen tilintarkastuksen erityispiirteitä

Euroopan Unionin taloudellisen raportoinnin kehitys on kulkenut viime aikoina kohti pienempien yritysten velvoitteiden keventämistä (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6). Hallituksen esitysluonnoksen (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6) mukaan tilinpäätösdirektiivi (2013/34/EU) ei siksi vaadi pienemmiltä yrityksiltä vuositilinpäätöksen tilintarkastusta, koska se voi olla pienille yrityksille suuri hallinnollinen rasite. Esitysluonnos esittää, että pienissä yrityksissä omistajat ja johtajat ovat tavallisesti samoja henkilöitä, minkä vuoksi ei ole tarvetta ulkopuoliselle varmennukselle. Direktiivi antaa kuitenkin jäsenmaille vapauden määrätä tilintarkastusvelvollisuudesta pienille yrityksille edellyttäen, että huomioon otetaan niiden ja tilinpäätöksen käyttäjien erityisolosuhteet ja -tarpeet (HE-luonnos 22.8.2018 s. 6).

Direktiivistä huolimatta kaikki Euroopan Unionin jäsenmaat eivät noudata direktiivin läh-
tökohtaa, että pienemmät yritykset olisivat vapautettuja tilintarkastusvelvollisuudesta
(HE-luonnos 22.8.2018 s. 6). Hallituksen esitysluonnoksen (22.8.2018 s.6) mukaan jäsen-
mailla on pääasiassa merkittävästi korkeammat tilintarkastusvelvollisuuden rajat verrat-
tuna Suomeen.

Vaatimukset tilintarkastuksen suorittamiseksi ovat hallituksen esitysluonnoksen (HE-
luonnos 22.8.2018 s. 8–10) mukaan raskaita pienen yrityksen tilintarkastukseen. Esitys-
luonnos toteaa, että pienen yrityksen on haastavaa suorittaa tilintarkastus taloudellisesti
kannattavasti, vaikka tilintarkastus nähdään luotettavuuden lisääjänä. Ilman ulkopuolista
rahoitusta toimivissa yrityksissä omistajien, jotka toimivat samalla sekä operatiivisessa
että yhtiöoikeudellisessa johdossa täytyy ostaa joka vuosi palvelu, jonka tuoma lisäarvo
voidaan kokea vähäiseksi (HE-luonnos 22.8.2018 s. 8–10). Tästä seuraa se, että tilintar-
kastuksen perimmäinen tarkoitus eli omistajien edun valvominen ei toteudu (HE-luon-
nos 22.8.2018 s. 8–10).

Hallituksen esityksen (HE 194/2006 vp s. 20) mukaan tilintarkastuksella on arvoa yrityk-
sen omistajien lisäksi myös ulkopuolisille rahoittajille ja koko yhteiskunnalle. Hallituksen
esitys esittää, että tilintarkastuksen suorittaminen on lähtökohtaisesti omistajien etu,
mutta pienissä yrityksissä omistus ja johto on harvoin eriytynyt, koska omistajat toimivat
myös yrityksen johdossa. Tämän takia tavoiteristiriitoja ei synny johdon ja omistuksen
välillä, jolloin pienissä yrityksissä tilintarkastus ei ole siten perusteltavissa omistajien
edun valvonnalla (HE 194/2006 vp s. 20). Pienet yritykset toimivat usein ilman ulkopuo-
lista rahoitusta, jolloin tilintarkastus ei ole myöskään rahoittajan näkökulmasta perustel-
tua, koska ei ole tarvetta rahoittajien etujen turvaamiselle (HE 194/2006 vp s. 20).

Hallituksen esitys (HE 194/2006 vp s. 20–21) esittää, että tilintarkastuksella on myös ar-
voa koko yhteiskunnalle, koska se varmistaa verotuksen oikeellisuuden sekä torjuu har-
maata taloutta ja talousrikollisuutta. Verohallitus on kuitenkin huomannut, että pienen
yrityksen tilintarkastamisen tuoma lisäarvo verotuksen näkökulmasta jää varsin

vähäiseksi ja tilintarkastus torjuu vähäisesti harmaata taloutta ja talousrikollisuutta (HE 194/2006 vp s. 20–21). Lisäksi pienien yritysten toiminta on sen verran vähäistä, että katsotaan tilintarkastuksen kokonaisuhyödyn olevan yhteiskunnalle varsin pieni (HE 194/2006 vp s. 20–21).

KHT-yhdistyksen (2009) mukaan pienellä yrityksellä on erityispiirteitä, joiden vuoksi niiden tilintarkastus tehdään yleensä tavallisesta poikkeavissa olosuhteissa, mutta kuitenkin hyvää tilintarkastustapaa noudattaen. KHT-yhdistyksen mukaan tilintarkastaja suhteuttaa pienessä yrityksessä tilintarkastuksen tarkastuskohteen ja toimeksiannon mukaiseksi. KHT-yhdistys toteaa, että pienen yrityksen tilintarkastus eroaa isompien yritysten tilintarkastuksesta, koska pienessä yrityksessä on vähemmän kehittynyt dokumentointitapa. Lisäksi pienessä yrityksessä tilintarkastus suoritetaan yksinkertaistetummin ja pienemmällä määrällä tilintarkastusapulaisia (KHT-yhdistys, 2009). Horsmanheimo ja Steiner (2008) toteavat, että pienelle yritykselle on tavallista, että sen tilintarkastus suoritetaan vasta tilinpäätöksen valmistumisen jälkeen, koska tilikauden aikaista tilintarkastusta ei usein tehdä kattavasti pienessä yrityksessä.

KHT-yhdistyksen (2009) mukaan pienessä yrityksessä on tavallista, että johto ja omistus ovat keskittyneet vähäiselle määrälle henkilöitä tai jopa vain yhdelle henkilölle. KHT-yhdistys esittää, että tämän kokoisessa yrityksessä on yleensä vain yksi omistaja, joka voi palkata johtajan johtamaan päivittäistä liiketoimintaa. KHT-yhdistys toteaa, että on kuitenkin yleisempää, että omistaja itse osallistuu liiketoiminnan johtamiseen johtajan palkkaamisen sijasta. KHT-yhdistys esittää, että omistuksen ja johdon keskittymisen vuoksi pienessä yrityksessä saattaa olla rajalliset sisäiset kontrollit, jotka johdolla on mahdollista ohittaa, mikä vaikuttaa tilintarkastukseen. KHT-yhdistyksen mukaan pienen yrityksen sisäiset kontrollit eivät ole välttämättä tarkoituksenmukaisia tai työntekijöiden vähäinen määrä estää tehtävien hajauttamisen. Kuitenkin omistajan määräävä asema voi korvata heikot sisäiset kontrollit, koska hän pystyy vaikuttamaan välittömästi päätöksiin ja puuttumaan asioihin henkilökohtaisesti (KHT-yhdistys, 2009).

KTH-yhdistyksen (2009) mukaan pienelle yritykselle on tyypillistä vähemmän kehittynyt kirjanpito. Tämä johtuu KHT- yhdistyksen mukaan siitä, että pienissä yrityksissä ei ole usein montakaan tai jopa yhtäkään työntekijää, jonka tehtävänä on kirjanpidon hoitaminen. Tämä voi johtaa KHT-yhdistyksen mukaan siihen, että kirjanpitoaineisto ja -toiminnot ovat usein yksinkertaistettuja ja kirjanpito on vähemmän kehittyntä tai jopa puutteellista. KHT-yhdistys esittää, että tilintarkastuksen näkökulmasta tämä nostaa riskiä, että tilinpäätös voi olla virheellinen tai puutteellinen. KHT-yhdistys toteaa, että pienet yritykset monesti ulkoistavat kirjanpidon joko osittain tai kokonaan. Tämän vuoksi pienen yrityksen omistaja ei välttämättä ymmärrä, että kirjanpidon ulkoistamisesta huolimatta tilinpäätöksen laatiminen on hänen vastuullaan. Pienen yrityksen omistaja ei myöskään usein tiedä kaikista omista tai tilintarkastajan vastuualueista (KHT-yhdistys, 2009).

Riistaman (2000) mukaan pienessä yrityksessä ei ole tarvetta käyttää kaikkein kehittyneimpiä tarkastusmenetelmiä johtuen aineiston vähyydestä sekä keskittyneestä päätöksenteosta ja valvonnasta. KHT-yhdistys (2009) on myös todennut, että pienessä yrityksessä on yleensä vähän kirjanpidon aineistoa, joka on vähäisen määrän vuoksi helppo analysoida. Pienessä yrityksessä on myös mahdollista valita kaikki erät tarkastettavaksi ja testata ne kaikki (KHT-yhdistys, 2009).

KHT-yhdistys (2009) toteaa pienelle yritykselle olevan tyypillistä tulojen lähteiden vähäisyys. Riistaman (2000) mukaan pieni yritys toimii vain yhdellä toimialalla, ja sillä on vähäinen tuote- ja palveluvalikoima. KHT-yhdistys (2009) toteaa myös, että tämän kokoluokan yrityksellä saattaa olla vain yksi tai muutama toimipiste. Näiden syiden vuoksi tilintarkastajan tarkastustyö liittyen tiedon hankkimiseen, dokumentointiin ja ylläpitämiseen voi olla yksinkertaisempaa verrattuna suurempiin yrityksiin (KHT-yhdistys, 2009). Riistaman (2000) mukaan nämä syyt voivat myös johtaa keskimääräistä korkeampiin liiketoiminnan riskeihin. Hänen mukaansa riskejä aiheuttaa myös rahoitus, koska pienen yrityksen yrittäjä tai perhe ei pysty investoimaan yritykseensä rajoittamattomasti omia varoja, minkä vuoksi vierasta pääomaa on paljon.

Kokonsa vuoksi pienen yrityksen suhde tilintarkastajaan on läheisempi verrattuna suurempiin yrityksiin (Horsmanheimo & Steiner, 2008). Riistama (2000) on sitä mieltä, että pientä yritystä tarkastaessa tilintarkastajan rooliin kuuluu enemmän konsultointia, koska pienen yrityksen omistaja haluaa neuvoja taloudenhoitoon liittyvistä menettelytavoista. Horsmanheimo ja Steiner (2008) ovat myös sitä mieltä, että tilintarkastajan rooli neuvon antamisessa korostuu pienissä yrityksissä. Tämä johtuu heidän mukaansa siitä, että pienen yrityksen omistajalla ei usein ole laskentatoimen ja oikeudellisten asioiden tuntemusta ja siksi yritys tarvitsee tilintarkastajan asiantuntemusta kirjanpidon, verotuksen ja oikeudellisiin asioihin.

Horsmanheimo ja Steiner (2008) sanovat, että pienessä yrityksessä tilintarkastus on laaja-alaisempaa kuin suuremmassa yrityksessä. Heidän mukaansa tilintarkastuksen sisältöön ja painopisteisiin vaikuttaa se, että pienessä yrityksessä yrittäjä on tavallisesti ainoa hallituksen jäsen ja ainoa osakkeenomistaja. He toteavat, että pienessä yrityksessä on eroavaisuuksia tiedonkulussa verrattuna isompaan yritykseen, jossa on monia osakkeenomistajia. He esittävät, että pienen yrityksen yrittäjän ja tilintarkastajan suhteelle on tyypillistä, että tilintarkastuksen pitää olla kustannustehokasta, koska pienen yrityksen yrittäjä ei pysty maksamaan korkeita palkkioita tilintarkastuksesta. Heidän mukaansa on lisäksi tyypillistä, että tilintarkastajan on yleensä käytettävä aikaa perusasioiden selvittämiseen, valvontaan ja neuvontaan sekä tilintarkastajan rooli neuvonantajana korostuu valvontaroolin kustannuksella.

Horsmanheimon ja Steinerin (2008) mukaan pienen yrityksen yrittäjän asiantuntemus vaikuttaa tilintarkastajan rooliin sekä odotuksiin, jotka tilintarkastajaan kohdistuvat. Tämä johtuu heidän mukaansa siitä, että yleensä pienet yritykset käyttävät tilitoimistoa, joka hoitaa kirjanpidon ja veroasiat. Se, miten pieni yritys selviytyy velvollisuuksistaan, riippuu heidän mukaansa tilitoimiston asiantuntemuksesta ja ammattitaidosta. Odotukset, jotka kohdistuvat tilintarkastajaan kasvavat, jos pienellä yrityksellä ei ole ammattitaitoista tilitoimistoa käytössään (Horsmanheimo & Steiner, 2008).

3 Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat tekijät

Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä on olemassa useita, ja aiheesta on tehty monia tutkimuksia. Pienet yritykset on monessa maassa vapautettu pakollisesta tilintarkastuksesta. Tämän vuoksi on mielenkiintoista tutkia, miksi jotkin pienet yritykset edelleen jatkavat vapaaehtoista tilintarkastusta vapautuksesta huolimatta. Tutkijat ovat löytäneet eri tekijöitä, joilla on vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tässä luvussa käydään läpi ensin aikaisempia tutkimuksia, joiden jälkeen johdetaan tämän tutkielman hypoteesit.

3.1 Aikaisempia tutkimuksia

Chow (1982) käytti tutkimuksessaan agenttiteoriaa teoreettisena kehyksenä analysoidaan yrityksen kannustimia palkata ulkopuolinen tilintarkastaja. Tutkimuksen kohteena oli 165 New Yorkin pörssiin kuuluvaa ja kuulumatonta yritystä vuodelta 1926. Chow (1982) esitti, että yrityksen ominaisuuksien, jotka vaikuttavat ristiriitojen vakavuuteen tai tilintarkastajan kustannuksiin, odotetaan vaikuttavan yrityksen tarpeeseen tälle palvelulle. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää syy sille, miksi yrityksen johtajat ja sijoittajat tarvitsevat ulkopuolista tarkastajaa.

Chow (1982) ennusti tutkimuksessaan agenttiteoriaan pohjautuen velkaantumisasteen, yrityksen koon ja kirjanpitoon perustuvien kovenanttien määrän kasvattavan todennäköisyyttä, että yritys vapaaehtoisesti palkkaa ulkoisen tilintarkastajan. Johdon omistusuosuudella ennustettiin olevan taas päinvastainen vaikutus. Tutkimuksen tulokset yleisesti tukevat velkaantumisasteen ja kovenanttien oletettuja vaikutuksia vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Lisäksi tulokset antavat jonkin verran tukea yrityksen koon tärkeydelle. Johdon omistusuosuuden vaikutusta ei voitu tutkimuksessa mitata dataan liittyvien ongelmien vuoksi. Tulokset esittävät, että agenttikustannuksilla on tärkeä rooli ulkoisen tilintarkastajan valinnassa.

Tauringan ja Clarken (2000) tutkimuksen kohteena olivat Iso-Britannian pienet yritykset, jotka olivat saaneet vapautuksen pakollisesta tilintarkastuksesta vuonna 1994. Tämä vapautus koski yrityksiä, joiden liikevaihto oli korkeintaan 90 000 puntaa. He tutkivat, miksi jotkin pienet yritykset jatkoivat tilintarkastusta vapautuksesta huolimatta, kun taas toiset saman kokoluokan yritykset hylkäsivät tilintarkastuksen. Tutkimuksen aineisto koostui 92 pienestä yrityksestä, joiden liikevaihto oli korkeintaan 90 000 puntaa, ja yritykset valittiin sattumanvaraisesti tietokannasta. Tutkimuksen aineistossa käytettiin vuoden 1996 tilinpäätöstietoja.

Agenttiteoriaan pohjautuen Tauringana ja Clarke (2008) valitsivat tutkimuksen tutkittaviksi tekijöiksi neljä yritystekijää ennustamaan sitä, onko yritys vapaaehtoisesti tilintarkastettu. Tämä tekijät olivat johdon omistusosuus, yrityksen koko, velkaisuusaste ja maksuvalmius. Johdon omistusosuutta mitattiin prosenttimäärällä yrityksen johtajien omistamasta osakepääomasta. Yrityksen koko mitattiin sekä liikevaihdolla että taseen loppusummalla. Velkaantumisaste mitattiin siten, että pitkäaikaisen velan kirjanpitoarvo jaettiin omalla pääomalla, johon oli lisätty pitkäaikainen velka. Maksuvalmius puolestaan mitattiin jakamalla lyhytaikaiset varat lyhytaikaisilla veloilla.

Tauringan ja Clarken (2000) tutkimuksen perushypoteesin mukaan suurin syy sille, miksi jotkin pienet yritykset jatkavat tilintarkastusta oli se, että tilintarkastus auttaa kontrolloimaan eturistiriitoja johtajien, osakkeenomistajien ja ulkopuolisten rahoittajien välillä. Pohjautuen tähän analyysiin he ennustivat, että todennäköisyys sille, että yritys tilintarkastetaan vapaaehtoisesti kasvaa, kun yrityksen koko ja velkaantumisaste kasvavat. He ennustivat myös, että todennäköisyys vastaavasti pienenee, kun johdon omistusosuus ja maksuvalmius kasvavat. Tutkimuksen kahden eri testin tulokset tukevat johdon omistusosuuden, yrityksen kokoa mitattuna liikevaihdolla ja velkaantumisasteen oletettuja vaikutuksia. Tulokset eivät kuitenkaan tue yrityksen kokoa mitattuna taseen loppusummalla ja maksuvalmiuden vaikutuksia.

Carey, Simnett ja Tanewski (2000) tutkivat Australian perheyriyksiön vapaaehtoisen tarkastuksen tarvetta. He tarkastelivat tutkimuksessaan sekä sisäisen että ulkoisen tarkastuksen valintaa käyttämällä kyselytietoja tutkiakseen yrityksen ominaisuuksien vaikutusta tilintarkastajan palkkaamisen kustannuksiin ja hyötyihin. Heidän tutkimuksensa aineisto koostui 186 perheyriyksestä. He valitsivat tutkittaviksi tekijöiksi yrityksen koon, velan, muun kuin perheen johdon osuuden yrityksessä ja muun kuin perheen edustamisen osuuden hallituksessa. Tutkimuksessa tarkasteltiin lisäksi sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen yhteyttä.

Carey, Simnett ja Tanewski (2000) ennustivat, että yrityksen koon, velan, muun kuin perheen johdon osuuden yrityksessä ja muun kuin perheen edustamisen osuuden hallituksessa kasvaessa myös ulkoisen tarkastuksen tarve kasvaa. Lisäksi he ennustivat, että sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen välillä ei ole korrelaatiota. Heidän tutkimuksensa tulokset paljastavat, että sisäinen tarkastus on ulkoista tarkastusta yleisempää. Tulokset tukevat muun kuin perheen johdon osuuden yrityksessä, muun kuin perheen edustamisen osuuden hallituksessa ja velan oletettuja vaikutuksia ulkoisen tarkastuksen valintaan. Tulokset eivät kuitenkaan anna tukea yrityksen koon vaikutukselle, koska tulos ei korreloi merkittävästi ulkoisen tarkastuksen kanssa.

Hay ja Davis (2004) tutkivat oikeuskelpoisia yhteisöjä, jotka ovat vapaita suorittamaan tilintarkastuksen ja valitsemaan tilintarkastajan miltä tahansa laatutasolta. Tilintarkastuksen laatutasot he määrittivät sen perusteella, onko tilintarkastaja pätevä vai ei-pätevä, onko tilintarkastaja luonnollinen henkilö vai hyväksytty tilintarkastustoimisto, onko tilintarkastustoimisto iso ja onko tilintarkastustoimisto Big 5 -yhtiöiden jäsen. He tutkivat tätä tilintarkastajien laatua koskevaa kysymystä tarkastelemalla Uuden-Seelannin oikeuskelpoisten yhteisöjen tekemiä tilintarkastajavalintoja. Näillä yhteisöillä on rajoitettu vastuu ja monia samankaltaisuuksia kuten muillakin yhteisöillä paitsi, että ne eivät voi jakaa voittoja (Hay & Davis, 2004). Niillä on kuitenkin velvollisuus asettaa tilinpäätös julkisesti saataville huolimatta siitä, että niillä on vapaus valita tilintarkastus ja tilintarkastaja (Hay & Davis, 2004).

Hay ja Davis (2004) olettivat, että näiden yhteisöjen valinta tilintarkastajasta liittyy yrityksen kokoon, velan määrään, maksettuihin palkkoihin ja tulon lähteeseen. Heidän mielestään nämä kaikki muuttujat edustavat tilintarkastuksen taloudellisen valinnan muuttujia. He testasivat hypoteesinsa käyttämällä 380 oikeuskelpoisen yhteisön dataa. Tulosten mukaan tilintarkastajan vapaaehtoiseen valintaan liittyy yrityksen koko, velan määrä ja palkkojen määrä. Tulokset osoittavat, että suuremmat yhteisöt sekä yhteisöt, joilla on korkeammat palkat suhteessa tuloihin ja suuremmat velat suhteessa omaisuuteen tilintarkastetaan todennäköisemmin sekä ne valitsevat myös todennäköisemmin hyväksytyt tilintarkastustoimiston ja suuremman tilintarkastusyhtiön. Tulosten mukaan yhteisöt, joiden tulot koostuvat suurimmaksi osaksi jäsenten tuloista valitsevat todennäköisemmin Big 5 -tilintarkastajan.

Collis, Jarvis ja Skerratt (2004) tutkivat Iso-Britannian yrityslainsäädännössä käytetyn arviointiperusteiden tarkoituksenmukaisuutta ja riittävyttä mitata tilintarkastuksen nettohyötyä pienille yrityksille. He tutkivat, ovatko yrityslainsäädännön kolme kokoluokkaa eli liikevaihto, taseen loppusumma ja työntekijöiden lukumäärä asianmukaisia ja riittäviä edustamaan pienen yrityksen tilintarkastuksen valintaa. Tutkimus myös lisää heidän mielestään tietoja tekijöistä, jotka vaikuttavat tilintarkastuksen valintaan pienissä yrityksissä Isossa-Britanniassa.

Collisin, Jarvisin ja Skerrattin (2004) tutkimuksen ensimmäinen hypoteesi nousi tilintarkastusta koskevasta poikkeusvelvollisuuden sisältyvästä taloudellisesta perusteesta, jonka mukaan tilintarkastuksen kustannukset ovat suhteettoman suuret pienille yrityksille. Loput hypoteesit perustuivat väitteeseen, jonka mukaan tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat agenttitekijät, jotka liittyvät tiedon epäsymmetriaan ja johdon uskomuksiin tilintarkastuksen eduista. Tulokset osoittavat, että liikevaihto ei yksinään voi edustaa yrityksen kokoa, mutta koko ei ole yhtä tärkeä tekijä kuin johtajien käsitys tilintarkastuksen arvosta tiedon laadun parantamisessa. Agenttisuhteet omistajien ja velkojien kanssa vaikuttavat tulosten mukaan myös päätökseen tilintarkastamisesta. Tilastollisen merkitsevyyden mukaan heidän tutkimuksensa tärkeimmät tekijät, jotka ennustavat

vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaa, ovat käsitykset eduista, pääjohtajan koulutus, yrityksen koko, agenttisuhteet omistajien välillä sekä agenttisuhteet yrityksen ja lainantajan välillä.

Collis (2010) tutki artikkelissaan liikevaihdon riittävyttä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan korvikkeena ja vertasi eri tekijöitä Iso-Britanniassa ja Tanskassa: Iso-Britannia vapautti pienet yritykset tilintarkastuksesta vuonna 2004 ja Tanska puolestaan pari vuotta myöhemmin vuonna 2006. Empiirinen data oli saatu molempien maiden pienten yksityisten yritysten johtajille suunnatuista valtion tutkimuksista, jotka perustuivat samaan tutkimusinstrumenttiin. Hänen tutkimuksensa tutki koko-, johtamis- ja agenttitekijöitä sekä niiden suhdetta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan.

Collisin (2010) tutkimuksen tulokset tukevat liikevaihdon sekä taloudellisen rationaalisuuden ja agenttiteorian esittämiä erilaisia johtamis- ja agenttitekijöitä. Tutkimuksen tärkein havainto oli, että liikevaihto ei ole yksinään riittävä korvike johtajien motivaatiolle valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Tutkimuksen logistinen regressioanalyysi yksilöi tärkeimmiksi ennustaviksi muuttujiksi liikevaihdon ja hiukan erilaisen yhdistelmän johtamis- ja agenttitekijöitä kummassakin maassa. Tutkimuksen mukaan molemmissa maissa vapaaehtoista tilintarkastusta määrääviä johtamistekijöitä ovat, että tilintarkastuksen kustannuksia ei pidetä merkittävinä kustannuksina ja tilintarkastus parantaa taloudellisen tietojen laatua. Tutkimus tukee myös agenttisuhteiden oletettuja vaikutuksia osakkeenomistajien kanssa Tanskassa, mutta Iso-Britanniassa tämä liittyi erityisesti yrityksiin, jotka eivät ole kokonaan perheomistuksessa ja vähemmässä määrin yrityksiin, joissa on ulkopuolisia osakkeenomistajia.

Mustaphan ja Yaenin (2013) mukaan Malesiassa yritykset ovat velvollisia suorittamaan tilintarkastuksen yrityksen koosta riippumatta. Heidän mukaansa vain yksityisyrittäjät ja henkilöyhtiöt on vapautettu tilintarkastuksesta, mutta siitä huolimatta jotkin yritykset päättävät kuitenkin tilintarkastuttaa kirjanpitoonsa. Heidän tarkoituksena oli pyrkiä selvittämään tilintarkastuksen arvoa näille yksityisyrittäjille ja henkilöyhtiöille. Tutkimuksen

tarkoituksena oli erityisesti selvittää näiden pienten yritysten omistajien käsityksiä ja odotuksia niiden liiketoiminnan tilintarkastamisen arvosta, kun niiden tilinpäätös on vapaaehtoisesti tilintarkastettu. Tutkimuksen data oli saatu kahdesta lähteestä. Alkutiedot oli kerätty kyselylomakkeen avulla, ja lisäksi oli tehty haastatteluja tutkittavan aiheen ymmärtämiseksi paremmin. Heidän aineistonsa koostui noin 62 yksityisyrittäjästä ja henkilöyhtiöstä.

Mustaphan ja Yaenin (2013) tulokset osoittavat, että pienten yritysten omistajat ovat havainneet vapaaehtoisen tilintarkastuksen pystyvän parantamaan tilinpäätöksen laatua. Heidän tuloksensa osoittavat lisäksi, että omistajat myös tarvitsevat vapaaehtoista tilintarkastusta riippumatta sen kustannuksista yrityksilleen. Tulokset osoittavat myös, että johdon omistusosuus ja yrityksen koko eli työntekijöiden kokonaismäärä ovat myös ominaisuuksia, jotka vaikuttavat merkittävästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Heidän mukaansa heidän tutkimuksensa antaa yleiskuvan pienyritysten omistajien käsityksistä ja odotuksista tilinpäätöksen vapaaehtoisesta tilintarkastamisesta.

3.2 Hypoteesien muodostaminen

3.2.1 Johdon omistusosuus

Johdon omistusosuuden vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan on tutkittu varsin vähän. Aikaisemmat tutkimukset aiheesta ovat kuitenkin osoittaneet, että vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja johdon omistusosuuden välillä on negatiivinen korrelaatio (ks. Tauringana & Clarke, 2000; Mustapha & Yaen, 2013).

Tauringan ja Clarcken (2000) mukaan johdon omistusosuus voi vaikuttaa siihen, onko yritys vapaaehtoisesti tilintarkastettu vai ei. He esittävät, että omistusosuus voi antaa johtajalle kannustimen kohdistaa yrityksen resurssit tavalla, joka ei välttämättä ole

johdonmukaista johtoon kuulumattomien osakkeenomistajien tarpeiden kanssa. Heidän mukaansa eturistiriita voi syntyä myös siitä syystä, että johtajat laativat tilinpäätöksen ja nämä johtajat raportoivat pääasiallisesti omasta suorituksestaan. He esittävät, että johtoon kuulumattomat osakkeenomistajat haluavat, että tilinpäätös kuvaa mahdollisimman tarkasti yrityksen taloudellisen tuloksen, aseman ja rahavirrat. Heidän mukaansa johtoon kuulumattomat osakkeenomistajat kuitenkin näkevät, että johtajat voivat vääristää tilinpäätöstä siten, että se heijastelee suotuisasti johtajien yrityksen asioiden hoitoa. He ennustivat, että todennäköisyys sille, että yritys tilintarkastetaan vapaaehtoisesti pienenee, kun johdon omistusosuus kasvaa. Heidän tutkimuksensa tulokset tukevat tätä oletettua vaikutusta johdon omistusosuuden ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen välillä. He huomasivat myös, että johdon omistusosuus on tärkeä tekijä osoittamaan, onko yritys vapaaehtoisesti tilintarkastettu.

Mustaphan ja Yaenin (2013) tutkimus osoitti myös, että johdon omistusosuus vaikuttaa merkittävästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Heidän tutkimuksensa mukaan johdon omistusosuuden kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntä vähenee. Chow (1982) oletti myös, että johdon omistusosuudella ja vapaaehtoisella tilintarkastuksella on negatiivinen korrelaatio, mutta dataan liittyvien ongelmien vuoksi tätä ei pystytty testaamaan.

Haapamäen (2018) mukaan tutkittaessa johdon omistusosuuden vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan yleensä hypoteesi väittää, että mitä pienempi on johdon omistusosuus yrityksessä, sitä suurempi on todennäköisyys sille, että yritys suorittaa vapaaehtoisesti tilintarkastuksen. Näin ollen tutkimuksen ensimmäiseksi hypoteesiksi esitetään:

H1: Mitä pienempi on johdon omistusosuus yrityksessä, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

3.2.2 Yrityksen koko

Monet tutkimukset ovat tutkineet yrityksen koon vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan, ja tutkijat ovat löytäneet todisteita sille, että niiden välillä on positiivinen korrelaatio (ks. Chow, 1982; Tauringana & Clarke, 2000; Collis, Jarvis, & Skerratt, 2004; Collis, 2010). Chow (1982) ennusti yrityksen koon vaikuttavan suoraan ulkoisen tilintarkastuksen valintaan. Hänen tutkimuksensa tulokset tukevat jonkin verran yrityksen koon tärkeyttä. Collis (2010) puolestaan oletti, että suuremmalla yrityksellä (mitattuna liikevaihdolla) on todennäköisemmin varaa vapaaehtoiseen tilintarkastukseen, ja hänen tuloksiansa mukaan yrityksen koko on merkittävä tekijä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa.

Tauringana ja Clarke (2000) ennustivat, että todennäköisyys sille, että yritys tilintarkastetaan vapaaehtoisesti kasvaa, kun yrityksen koko kasvaa. He mittasivat yrityksen kokoa sekä liikevaihdolla että taseen loppusummalla. Heidän tulostensa mukaan liikevaihdolla on tilastollisesti merkittävä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa, mutta taseen loppusummalla ei ole. Collis, Jarvis ja Skerratt (2004) mittasivat yrityksen kokoa liikevaihdolla, taseen loppusummalla ja työntekijöiden määrällä ja havaitsivat, että ainoastaan liikevaihto on merkitsevä tekijä, kun kaikki kolme koon muuttujaa laitetaan samaan regressiomalliin yhdessä. Tämä osoitti heidän mukaansa sen, että liikevaihto itsessään kuvaa tilintarkastuksen kustannuksia ja hyötyjä, ja että kaksi muuta kokomuuttujaa voitaisiin jättää pois tilintarkastusvelvollisuutta määrittävistä kriteereistä, koska ne eivät lisää merkittävästi informaatiota.

Haapamäen (2018) mukaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan hallitsevin tekijä on koko, jolla odotetaan olevan positiivinen suhde vapaaehtoisten tilintarkastuksen valintaan. Hän esittää, että ensinnäkin yrityksen koon ennustetaan tavallisesti vaikuttavan vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan, koska yritysten kasvaessa myös niiden liiketapahtumien määrä kasvaa, jolloin virheitä tapahtuu todennäköisemmin tilinpäätöksessä. Hän esittää tämän johtavan siihen, että on tarve vapaaehtoiselle tilintarkastukselle.

Toiseksi hän esittää, että kasvaneen koon takia omistajien on vaikeampaa valvoa ja olla tietoinen kokonaan yrityksen taloudellisesta toiminnasta, jolloin vapaaehtoiselle tilintarkastukselle on suurempi tarve kompensoimaan valvonnan puute. Kolmanneksi syyksi hän esittää kustannuspuolen, koska ulkopuolisen tilintarkastuksen rajakustannukset laskevat yrityksen koon myötä. Hänen mukaansa yhteys yrityksen koon ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen välillä on yleensä positiivinen ja merkittävä sekä koko on erittäin kriittinen selittävä muuttuja kaikille vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan malleille. Hänen mukaansa yrityksen koko mitataan tyypillisesti taseen loppusummana, mutta joskus käytetään myös liikevaihtoa mittaamaan yrityksen kokoa. Tässä tutkimuksessa käytetään sekä liikevaihtoa että taseen loppusummaa yrityksen koon mittaamiseen. Näin ollen tutkimuksen toiseksi hypoteesiksi esitetään:

H2: Mitä suurempi on yrityksen koko, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

3.2.3 Velkaisuus

Aikaisemmat tutkimukset ovat tutkineet sitä, miten velkaisuus vaikuttaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan (ks. Chow, 1982; Tauringana & Clarke, 2000; Carey, Simnett, & Tanewski, 2000; Hay & Davis, 2004). Chow (1982) ennusti, että velkaantumisasteen kasvaessa kasvaa myös tarve vapaaehtoiselle tilintarkastukselle ja tulokset osoittavat, että velkaantumisaste korreloi positiivisesti vapaaehtoisen tilintarkastuksen kanssa. Carey, Simnett ja Tanewski (2000) ennustivat samoin, ja heidän tuloksensa antavat tukea sille, että korkeampi velkaantumisaste kasvattaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyyttä. Hay ja Davis (2004) olettivat myös, että velan määrä vaikuttaa tilintarkastuksen valintaan. Heidän tuloksensa antavat todisteita sille, että yritykset, joilla on enemmän velkaa suhteessa varoihin, tarkastetaan todennäköisemmin.

Tauringana ja Clarke (2000) olettivat, että korkeasti velkaantuneella yrityksellä saattaa olla kannustin olla tilintarkastettu, koska jos lainanantajat perustavat päätöksensä tilintarkastamattomaan tilinpäätökseen, voivat he kärsiä taloudellisia tappioita sen vuoksi. Heidän mukaansa tämän vuoksi lainanantajat voivat vaatia tilinpäätöksen tilintarkastamista ennen kuin he voivat luottaa tilinpäätöksiin. He myös sanovat, ettei lainanantajilla ole laillista oikeutta tutustua yrityksen kirjanpitoon, joten tilintarkastettu tilinpäätös antaa parhaan varmuuden yrityksen taloudellisesta tilanteesta. Näin ollen heidän mukaansa lainanantajat todennäköisemmin vaativat tilintarkastettuja tilinpäätöksiä. Heidän tuloksensa tukevat heidän oletustaan, että korkeampi velkaisuus kasvattaa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyyttä.

Haapamäki (2018) esittää, että velan osuuden kasvaessa yrityksen pääomarakenteessa osakkeenomistajilla voi olla enemmän kannustimia siirtää varallisuutta lainanantajilta ja tämä lisää todennäköisyyttä sille, että yhteisö vaatii vapaaehtoista tilintarkastusta. Velkaisuusastetta mitataan yleisimmin velan suhteella taseen loppusummaan (Haapamäki, 2018). Näin ollen tutkimuksen kolmanneksi hypoteesiksi esitetään:

H3: Mitä korkeampi on velan osuus yrityksen pääomarakenteesta, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

4 Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Tämän tutkimuksen esikuvatutkimuksena toimii Tauringanan ja Clarken (2000) tekemä tutkimus, jonka kohteena olivat Iso-Britannian pienet yritykset, jotka olivat saaneet vapautuksen pakollisesta tilintarkastuksesta vuonna 1994. He tutkivat johdon omistusoosuuden, yrityksen koon, velkaisuusasteen ja maksuvalmiuden vaikutuksia vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tämän tutkimuksen kohteena on puolestaan suomalaiset yritykset, ja tässä tutkitaan esikuvatutkimuksen tapaan myös johdon omistusoosuuden, yrityksen koon ja velkaisuusasteen vaikutuksia vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan, mutta ei maksuvalmiuden vaikutusta saatavilla olevan teorian vähyyden vuoksi. Tässä luvussa kuvataan ensin tutkimuksen aineisto, minkä jälkeen esitellään käytettävä tutkimusmenetelmä. Näiden jälkeen esitellään käytettävät tilastolliset menetelmät sekä lopuksi käydään läpi tutkimuksen luotettavuutta.

4.1 Aineisto

Tämän tutkimuksen kohteena ovat suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt, jotka voivat tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan vapaaehtoisesti valita tilintarkastuksen. Voimassa olevan tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan yhteisö voi jättää valitsematta tilintarkastajan, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on seuraavista edellytyksistä täyttynyt enintään yksi:

- 1) taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa;
- 2) liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai
- 3) palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä.

Tutkimuksen aineisto on hankittu tietokannasta kuten esikuvatutkimuksessa Tauringana ja Clarke (2000) ovat myös tehneet. Aineisto päätettiin ottaa Orbis-tietokannasta, koska se sisälsi kaikki tarvittavat tiedot tutkimusta varten. Tiedot on otettu vuodelta 2018,

koska aineistoa otettaessa maaliskuussa 2020 vuoden 2019 tietoja ei ollut silloin riittävästi vielä saatavilla. Tiedot on otettu myös vuodelta 2017, jotta aineistoon tulevat yritykset tilintarkastuslain (1141/2015) mukaisesti.

Tutkimusaineiston hakuehdot määriteltiin siten, että mukaan tulivat aktiiviset suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt. Lisäksi yritysten liikevaihto tuli olla vähintään 0 euroa ja korkeintaan 200 000 euroa vuosina 2018 ja 2017. Taseen loppusumman tuli olla vähintään 0 euroa ja korkeintaan 100 000 euroa vuosina 2018 ja 2017. Työntekijöiden määrä tuli olla vähintään 0 henkilöä ja korkeintaan 3 henkilöä vuosina 2018 ja 2017. Aineiston otossa otettiin näin huomioon tilintarkastuslain tilintarkastusvelvollisuuden (1141/2015) raja-arvot, jolloin hakutuloksiin tulivat sen kokoiset yritykset, jotka voivat tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Rahoitus- ja vakuutuslalla toimivat yritykset rajattiin myös pois hakuehtoja määriteltäessä, jotta niiden mukanaolo ei vääristä tutkimuksen tuloksia. Tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan yhteisön, jonka pääasialliseen toimialaan kuuluu arvopapereiden omistaminen ja hallinta, on valittava tilintarkastaja, jos sillä on huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Tässä tutkimuksessa tutkitaan niitä yhteisöjä, joiden ei tarvitse lain mukaan tilintarkastajaa valita, joten rahoitus- ja vakuutuslalla toimivat yhteisöt on sen vuoksi rajattu pois. Yllä olevien hakuehtojen ja rajausten jälkeen aineiston kooksi tuli 53 370 yritystä.

Hakutuloksista rajattiin pois yritykset, joiden liikevaihto ja pitkäaikainen velka olivat negatiivisia. Nämä poikkeavat negatiiviset arvot poistettiin, koska Nummenmaan ja muiden (2014) mukaan suuresti muusta aineistosta poikkeavat havainnot voivat vinouttaa korrelaatiokerrointa ja vaikuttaa siten huomattavasti tilastolliseen tutkimukseen. Nummenmaa ja muut (2014) sanovat poikkeavaa arvoa havaintoarvoksi, joka poikkeaa suuresti muista vastaavista havaintoarvoista ja voi syntyä esimerkiksi kirjoitusvirheestä. Tässä tapauksessa ei ole kyse tämän tutkimuksen tekijän kirjoitusvirheestä, koska on käytetty valmista aineistoa, joten virhe on voinut tapahtua tietokantaan annettaessa tai

siirrettäessä. Nummenmaa ja muut (2014) ovat sitä mieltä, jos arvo on virheellinen, se tulee korjata oikeaksi tai poistaa aineistosta. Poikkeavien arvojen sisältämien yritysten pois rajaaminen oli tässä tutkimuksessa perusteltua, koska arvoja ei pystytty korjaamaan oikeiksi. Poikkeavia arvoja sisältävien yritysten pois rajaamisen jälkeen aineiston kooksi jäi 53 343 yritystä.

Orbis-tietokannasta pystyi viemään Exceliin tiedoston, joka sisälsi korkeintaan 31 250 yritystä. Tämän vuoksi käytettiin Orbis-tietokannan satunnaisotanta-työkalua, jolla otettiin 31 250 satunnainen otos aineistosta ja vietiin se Exceliin. Tämän jälkeen aineistoa käsiteltiin vielä Excelissä, ja siitä rajattiin pois sellaiset yritykset, joiden kaikkia tietoja tutkimusta varten ei ollut saatavilla. Tämä oli perusteltua, koska puuttuvia tietoja sisältäviä yrityksiä oli jopa 22 323, joten puuttuvat tiedot olisivat vaikuttaneet merkittävästi tilastolliseen tutkimukseen. Lisäksi tutkimukseen haluttiin yrityksiä, joista on saatavilla kaikki tutkimuksen kannalta olennaiset tiedot. Puuttuvia tietoja sisältävien yritysten pois rajaamisen jälkeen lopullisen aineiston kooksi jäi 8 927 yritystä.

Tutkimus päätettiin toteuttaa otantatutkimuksena aineiston suuren määrän vuoksi. Otoksen kooksi valittiin 300 yritystä ja otantamenetelmäksi valittiin yksinkertainen satunnaisotanta. Heikkilän (2014) mukaan otantatutkimusta käytetään silloin, kun perusjoukko on hyvin suuri. Heikkilä (2014) esittää, että yksinkertainen satunnaisotanta on yksi tavallisimmista otantamenetelmistä. Nummenmaa ja muut (2014) pitävät myös sitä perusmenetelmänä, jossa poimitaan tilastoyksiköt satunnaisesti otokseen. Yksinkertaisessa satunnaisotannassa jokaisella perusjoukkoon kuuluvalla on yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi otantaan, johon tulevat tilastoyksiköt poimitaan otokseen arpomalla esimerkiksi tietokonetta käyttäen (Heikkilä, 2014). Nummenmaan ja muiden (2014) mukaan yksinkertaisen satunnaisotannan etuna on se, että siinä otos on helppo poimia silloin, kun perusjoukko tunnetaan tarkkaan ja siitä on saatavissa valmis luettelo. Yksinkertainen satunnaisotanta valittiin tämän tutkimuksen otantamenetelmäksi, koska haluttiin, että jokaisella tilastoyksiköllä on yhtä suuri mahdollisuus päästä otokseen. Orbis-tietokantaa käyttämällä saatiin valmis luettelo perusjoukosta, joten myös sen vuoksi

yksinkertainen satunnaisotanta sopii tämän tutkimuksen otantamenetelmäksi. Otos otettiin käyttämällä Excelin satunnaisfunktioita.

Taulukosta 2 nähdään aineiston jakautuminen vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneisiin yrityksiin ja vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valitsematta jättäneisiin yrityksiin lukumäärinä ja prosentteina vuonna 2018. Yrityksistä suurin osa eli 207 (69 %) on jättänyt valitsematta vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Vastaavasti 93 yritystä (31 %) on valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tästä voidaan päätellä, että suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt eivät suosi vapaaehtoista tilintarkastusta.

Taulukko 2. Aineiston jakautuminen lukumäärinä ja prosentteina.

Aineiston jakautuminen	Lukumäärä	Prosenttia
Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset vuonna 2018	93	31
Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset vuonna 2018	207	69
Yhteensä	300	100

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tässä tutkimuksessa käytetään tutkimusmenetelmänä kvantitatiivista tutkimusta. Heikkilän (2014) mukaan kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta, jota kutsutaan myös tilastolliseksi tutkimukseksi, käytetään selvittämään lukumääriin liittyviä asioita. Nummenmaa, Holopainen ja Pulkkinen (2014) sanovat, että kvantitatiivisen tutkimuksen aineistot ovat tavallisesti suuria ja mittaustulokset ovat numeroarvoja. Heikkilä (2014) toteaa, että kvantitatiivisessa tutkimuksessa tavallisesti selvitetään eri asioiden välisiä riippuvuuksia ja tilastollisen päättelyn keinoin aineistosta saatuja tuloksia pyritään yleistämään koskemaan tutkittuja havaintoyksiköitä laajempaan joukkoon. Hänen mukaansa kvantitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan selville olemassa oleva tilanne, mutta sen avulla ei kuitenkaan saada selvitettyä tarpeeksi asioiden syitä.

Aineisto kvantitatiiviseen tutkimukseen voidaan kerätä itse tai hankkia erilaisista tilastoista, rekistereistä tai tietokannoista (Heikkilä, 2014). Heikkilän (2014) mukaan valmiit aineistot eivät tavallisesti sovi kuitenkaan sellaisenaan suoraan käytettäväksi vaan niitä voi joutua muokkaamaan, yhdistelemään tai tarkistamaan ennen niiden käyttöä. Nummenmaa ja muut (2014) esittävät, että valmista aineistoa kannattaa käyttää hyväksi, jos sellaista on käytettävissä.

Kvantitatiivinen tutkimus valittiin tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi, koska tässä tutkimuksessa käytetään suurta valmista aineistoa, joka on otettu Orbis-tietokannasta ja joka sisältää lukumääriä. Lisäksi tavoitteena on selvittää johdon omistusosuuden, yrityksen koon ja velkaisuuden vaikutusta eli riippuvuutta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tarkoituksena on, että saatuja tuloksia voitaisiin yleistää koskemaan kaikkia niitä suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä, jotka voivat valita vapaaehtoisesti tilintarkastuksen. Näiden syiden vuoksi kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä sopii tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi.

4.3 Tilastolliset menetelmät

Tässä tutkimuksessa käytetään samoja tilastollisia menetelmiä kuten esikuvatutkimuksessa. Nämä menetelmät ovat Mann-Whitneyn U-testi, Pearsonin korrelaatiokerroin ja logistinen regressioanalyysi. Näistä kolmesta päämenetelmänä käytetään logistista regressioanalyysiä, jonka tulosten perusteella tehdään johtopäätökset. Nummenmaan ja muiden (2014) mukaan tilastollisten menetelmien avulla voidaan analysoida suuriakin tutkimusaineistoja sellaiseen muotoon, joka on helpommin ymmärrettävissä. Heidän mukaansa tilastollisten menetelmien avulla voidaan tehdä tutkitusta otoksesta päätelmiä, jotka voidaan yleistää koskemaan suurempia kohdejoukkoja. Tässä tutkimuksessa tilastolliset menetelmät suoritetaan SPSS-ohjelmassa.

Tässä tutkimuksessa käytetään merkitsevyystasona eli riskitasona 0,05 (5 %). Heikkilän (2014) mukaan käytetty merkitsevyystaso (p) kertoo siitä kuinka suuri riski siihen, että saatu riippuvuus johtuu sattumasta. Hänen mukaansa nollahypoteesi hylätään, jos havaitun merkitsevyystason arvo on etukäteen päätettyä arvoa pienempi. Jos arvo ylittää päätetyn arvon, niin silloin nollahypoteesi jää voimaan (Heikkilä, 2014). Näin ollen, jos tässä tutkimuksessa havaitun merkitsevyystason p-arvo jää alle 0,05, niin silloin nollahypoteesi hylätään ja jos taas p-arvo ylittää arvon 0,05, niin silloin nollahypoteesi jää voimaan.

4.3.1 Mann-Whitneyn U-testi

Tähtinen ja muut (2020) toteavat, että Mann-Whitneyn U-testissä vertaillaan kahden ryhmän keskiarvoja eli eroavatko kaksi ryhmää jonkin muuttujan suhteen toisistaan. Tässä tutkimuksessa on kaksi ryhmää eli vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset, joten tämä testi sopii tähän tutkimukseen. Muuttujat ovat tässä tutkimuksessa johdon omistusosuus, yrityksen koko (mitattuna sekä liikevaihdolla että taseen loppusummalla) ja velkaisuus.

Heikkilä (2014) mukaan Mann-Whitneyn U-testissä havainnot järjestetään ensin muuttujan arvojen mukaiseen suuruusjärjestykseen, minkä jälkeen arvot korvataan järjestysluvuillaan. Hänen mukaansa testaus perustuu juuri näihin järjestyslukuihin, joiden perusteella SPSS-ohjelma laskee testisuureen ja merkitsevyystason, jonka perusteella tehdään johtopäätös.

4.3.2 Pearsonin korrelaatiokerroin

Tähtisen ja muiden (2020) mukaan Pearsonin korrelaatiokerroin kuvaa kahden muuttujan välistä lineaarisen riippuvuuden suuntaa ja voimakkuutta. Heikkilän (2014) mukaan Pearsonin korrelaatiokerroin on useimmin käytettävä mitta kahden muuttujan välisen riippuvuuden mittaamiseen. Heikkilä (2014) toteaa, että Pearsonin korrelaatiokertoimella voidaan tutkia yhden muuttujan vaikutusta toiseen muuttujaan.

Tähtinen ja muut (2020) toteavat, että korrelaatiokertoimen arvot vaihtelevat +1 ja -1 välillä. Heidän mukaansa arvo -1 kuvaa täydellistä negatiivista riippuvuutta ja arvo +1 täydellistä positiivista riippuvuutta. Nummenmaa ja muut (2014) sanovat, että positiivinen korrelaatiokerroin kertoo, että toisen muuttujan arvojen kasvaessa kasvaa myös toisen muuttujan arvot ja negatiivinen korrelaatiokerroin puolestaan kertoo, että toisen muuttujan arvojen kasvaessa pienentyy toisen muuttujat arvot. Korrelaatiokertoimen ollessa nolla tarkoittaa se, että kahden muuttujan välillä ei ole lineaarista riippuvuutta ollenkaan (Tähtinen ja muut, 2020).

Heikkilä (2014) toteaa, jotta muuttujien välillä on lineaarista riippuvuutta, pitää korrelaatiokertoimen oltava selkeästi isompi tai pienempi kuin nolla. Heikkilä (2014) toteaa, että jos korrelaatiokerrointa vastaava p-arvo alittaa käytettävän merkitsevyytason, niin silloin korrelaatio on tilastollisesti merkitsevää. Hän sanoo myös, että jos korrelaatiokerrointa vastaava p-arvo puolestaan ylittää käytettävän merkitsevyytason, niin silloin korrelaatiota ei voida todeta olevan.

4.3.3 Logistinen regressioanalyysi

Kaakisen ja Ellosen (2021) mukaan logistinen regressioanalyysi on regressioanalyysin erityistyyppi. Metsämuurosen (2008) mukaan logistisella regressioanalyysillä voidaan testata, voisivatko tietyt selittävät muuttujat selittää paremmin selitettävää muuttujaa kuin

toiset. Metsämuurosen (2008) mukaan logistisella regressioanalyysillä voidaan myös tutkia jo aiemmin tärkeiksi tiedettyjen muuttujien osuutta selittävinä tekijöinä.

Kaakinen ja Ellonen (2021) sanovat, että logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja voi saada vain kaksi arvoa. Tähtisen ja muiden (2020) mukaan logistinen regressioanalyysi sopii tilanteisiin, jossa selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen, joka on koodattu aineistoon arvoilla 0 ja 1. Tähtisen ja muiden (2020) mukaan arvo 1 edustaa tutkimuksen kannalta kiinnostavaa vaihtoehtoa. Tähtinen ja muut (2020) toteavat, että logistisen regressioanalyysin tavoitteena on löytää muuttujia, joilla voidaan selittää luokkaan 1 kuulumisen todennäköisyyttä.

Kaakinen ja Ellonen (2021) sanovat, että logistisella regressioanalyysillä pyritään ennustamaan todennäköisyyksiä eli sitä millä todennäköisyydellä tarkasteltavana oleva asia tapahtuu tai pätee. He sanovat lisäksi, että logistisella regressioanalyysillä voidaan pyrkiä selittämään miten eri selittävät muuttujat vaikuttavat selitettävään muuttujaan. He toteavat myös, että logistisen regressioanalyysin tulokset kertovat, vaikuttavatko selittävät muuttujat tapahtuman todennäköisyyteen.

Logistinen regressioanalyysi sopii tähän tutkimukseen, koska sillä voidaan löytää ne muuttujat eli tekijät, jotka selittävät vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsemista paremmin kuin toiset. Tässä tutkimuksessa selitettävä muuttuja on vapaaehtoinen tilintarkastus, joka on koodattu aineistoon siten, että kun muuttuja saa arvon 1 kun yritys on valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja arvon 0 kun yritys on jättänyt valitsematta vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämän tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä selittämään miten selitettävät muuttujat eli johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus vaikuttavat selitettävään muuttujaan eli vapaaehtoiseen tilintarkastukseen valintaan. Tulokset kertovat, vaikuttavatko johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsemisen todennäköisyyteen.

Metsämuuronen (2008) esittää, että logistiseen regressioanalyysiin valittavat muuttujat tulee olla oleellisia, koska epäolennaiset muuttujat johtaisivat epävarmoihin ja epävakaisiin tuloksiin. Tässä tutkimuksessa kaikki regressioanalyysiin valittavat muuttujat eli johdon omistusosuus, liikevaihto, taseen loppusumma ja velkaisuusaste ovat oleellisia, koska ne ovat juuri niitä asioita, joita tässä tutkimuksessa on tarkoituskin tutkia. Metsämuurosen (2008) mukaan logistisessa regressioanalyysissä ryhmien välillä pitää olla ris-teäviä havaintoja ja havaintoja pitää olla tarpeeksi muuttujiin nähden. Tässä tutkimuk-sessa otoksen koko eli havaintojen määrä on 300, joka on tarpeeksi muuttujiin nähden.

Metsämuuronen (2008) esittää, että logistisessa regressioanalyysissä ei saa olla multi-kollinearisuutta eli selittävien muuttujien väliset korrelaatiot eivät saa olla liian suuria. Tähtisen ja muiden (2020) mukaan selittävät muuttujat eivät saa korreloida keskenään voimakkaasti, koska silloin on olemassa multikollinearisuuden vaara, ja selittäjien jou-kossa ei saisi olla muuttujia, jotka ovat melkein samoja. Metsämuurosen (2008) mukaan, jos kaksi muuttujaa korreloivat keskenään liian voimakkaasti niin vain toinen näistä muuttujista tuo selitystä ja toinen muuttuja on turha. Nummenmaa ja muut (2014) sa-ovat, että multikollinearisuuden takia on vaikea todeta mikä on minkin muuttujan vai-kutus selitettävään muuttujaan. Tässä tutkimuksessa käytetään Pearsonin korrelaatio-kerrointa tutkittaessa selittävien muuttujien korrelaatioita selvittämään, onko multikol-linearisuutta.

Metsämuurosen (2008) mukaan jokainen logistiseen regressiomalliin tuleva muuttuja saa painokertoimen β . Hän toteaa, että painokertoimella painotetut muuttujat lasketaan yhteen ja niihin lisätään vielä vakio. Hänen mukaansa logistinen regressioanalyysi ei suo-ranaisesti selitä selitettävää muuttujaa vaan sen logaritmia. Hän toteaa, että logistisessa regressioanalyysissä on oletus, että selitettävien muuttujien ja selitettävän muuttujan logit-muunnoksen välillä on lineaarinen yhteys. Hänen mukaansa logistisen regressio-analyysin logit-muunnos on seuraava:

$$\ln[\hat{Y}/(1 - \hat{Y})] = \alpha + \beta_1 X_1 + \dots + \beta_i X_i. \quad (1)$$

Kaavassa \hat{Y} viittaa selitettävän muuttujan todennäköisyyteen saada arvo 1 ja $(1 - \hat{Y})$ viittaa selitettävän muuttujan todennäköisyyteen saada arvo 0 (Metsämuuronen, 2008). Kaavan α viittaa vakioon ja β viittaa muuttujien painokertoimiin, joita on yhtä monta kuin selitettäviä muuttujia (Metsämuuronen, 2008). Kaavan X viittaa selittäviin muuttujiin (Metsämuuronen, 2008).

Tässä tutkimuksessa logistisella regressioanalyysillä saadun mallin hyvyttä arvioidaan Nagelkerken R^2 :n, Hosmerin ja Lemeshown testin sekä luokittelutaulukon avulla. Metsämuuronen (2008) mukaan Nagelkerken R^2 :n arvo kertoo, minkä osuuden havaituista malli pystyy selittämään. Hosmerin ja Lemeshown testi puolestaan mittaa, kuinka hyvin arvot luokittelevat oikeisiin kategorioihin, ja jos khiin neliö -testin p-arvo on pienempi kuin 0,05, on malli huono (Metsämuuronen, 2008). Luokittelutaulukko kertoo, miten hyvin logistinen regressiomalli kykenee selittävien muuttujien avulla luokittelemaan yritykset oikeisiin ryhmiin (Tähtinen ja muut, 2020). Malli ei yleensä kykene sijoittamaan täysin oikein kaikkia havaintoja, mutta mitä suurempi prosentti havainnosta sijoittuu oikein, sitä parempi on malli (Metsämuuronen, 2008).

Tämän tutkimuksen logistinen regressioanalyysin malli voidaan esittää seuraavasti:

$$\text{Vapaaehtoinen tilintarkastus } (0,1) = \alpha + \beta_1 \text{johdon omistusosuus} + \beta_2 \text{liikevaihto} + \beta_3 \text{taseen loppusumma} + \beta_4 \text{velkaantumisaste}, \quad (2)$$

jossa selittävänä muuttujana on kaksiarvoinen dummy-muuttuja *Vapaaehtoinen tilintarkastus (0,1)*, joka saa arvon 1 kun yritys on valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja arvon 0 kun yritys on jättänyt valitsematta vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Selittävinä muuttujina on johdon omistusosuus, liikevaihto, taseen loppusumma ja velkaisuusaste.

Tämän tutkimuksen selitettävänä muuttujana on vapaaehtoinen tilintarkastus. Se on kaksiluokkainen eli dikotominen muuttuja, joka on koodattu aineistoon dummy-

muuttujaksi siten, että kun muuttuja saa arvon 1 kun yritys on valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen ja arvon 0 kun yritys on jättänyt valitsematta vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Tutkimuksen ensimmäistä hypoteesia testataan johdon omistusosuuden avulla. Johdon omistusosuus kertoo, kuinka monta prosenttia johto omistaa yrityksestä. Tämä tarkoittaa toisin sanoen sitä, että kuinka monta prosenttia osakkeenomistajista on myös yrityksen johtajia. Toista hypoteesia eli yrityksen kokoa testataan liikevaihdolla ja taseen loppusummalla. Tutkimuksen kolmatta hypoteesia eli velkaisuutta testataan velkaantumisasteen avulla. Velkaantumisaste kertoo, kuinka paljon yrityksessä on vierasta pääomaa suhteessa kokonaispääomaan. Velkaantumisaste on laskettu samalla kaavalla kuten esikuvatutkimuksessa:

$$\text{Velkaantumisaste}\% = \frac{\text{pitkäaikainen vieraspääoma}}{(\text{pitkäaikainen vieraspääoma} + \text{oma pääoma})} \quad (3)$$

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Heikkilän (2014) mukaan luotettavuuden ensimmäinen edellytys on, että tutkimus on toteutettu tieteelliselle tutkimukselle asetettujen vaatimusten mukaan. Hän esittää, että mittauksen luotettavuutta kuvataan validiteetilla ja reliabiliteetilla, jotka yhdessä muodostavat mittarin kokonaisluotettavuuden. Hänen mukaansa tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta on tärkeää, että otos on edustava ja riittävän suuri.

Heikkilä (2014) esittää, että erilaiset virheet aineistoa hankittaessa alentavat luotettavuutta. Hänen mukaansa otantatutkimuksessa on aina otantavirhettä ja otantatutkimukseen liittyy myös tavallisesti kadon aiheuttamaa vääristymää, joten kadon osuus on aina selvitettävä. Lisäksi hän esittää, että peittovirhettä aiheutuu silloin kun tutkittavan perusjoukon sisältämä rekisteri ei ole ajan tasalla.

Tämän tutkimuksen aineiston keräämisvaiheessa huomattiin useiden yritysten kohdalla poikkeavia arvoja sekä arvojen puuttumista eli katoa. Aineistosta rajattiin ensin Orbis-tietokannasta pois 12 yritystä, joilla oli poikkeavia negatiivisia arvoja ja sitten Excelissä 22 323 yritystä, joilta puuttui joidenkin muuttujien arvoja. Näin ollen tutkimuksessa on kadon aiheuttamaa vääristymää. Tutkimus sisältää myös peittovirhettä, koska Orbis-tietokannassa olevat tiedot eivät olleet ajan tasalla vaan puutteellisia. Lisäksi Orbis-tietokannasta pystyi viemään Exceliin vain 31 250 yrityksen tiedot 53 343 yrityksestä. Nämä edellä mainitut seikat alentavat tutkimuksen luotettavuutta.

Tässä tutkimuksessa käytettiin otoskokona 300 yritystä, koska Heikkilän (2014) mukaan otoskoon tulisi olla vähintään 200–300, jos perusjoukossa on ryhmiä, joiden välisiin vertailuihin tutkimus keskittyy. Tässä tutkimuksessa vertaillaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnoita ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneitä yrityksiä. Kaikki otoksen yritykset edustavat juuri tutkimuksen kohteena olevia suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä, jotka voivat valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen, koska aineisto on otettu noudattaen tilintarkastuslain (1141/2015) tilintarkastusvelvollisuuden raja-arvoja. Näin ollen otosta voidaan pitää tarpeeksi suurena ja edustavana.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevat kolmesta hypoteesista vain yhtä hypoteesia tämän tutkimuksen aineistossa, mutta melko alhaisen selityksasteen (18 %) vuoksi tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä, jotka voivat lain mukaan valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämä alentaa tämän tutkimuksen luotettavuutta.

Tämä tutkimus onnistui kuitenkin tutkimaan juuri sitä mitä pitikin eli vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä Suomessa. Tutkimuksessa saavutettiin asetetut tavoitteet, ja valitut muuttujat mittaavat juuri sitä mitä niiden pitikin mitata. Perusjoukko määriteltiin tarkasti lain mukaiseksi ja tutkimus suunniteltiin huolella sekä aineisto otettiin tarkoin harkituin hakuehdoin ja rajauksin. Nämä lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa testataan ja esitellään tilastollisten menetelmien tulokset. Ensin esitellään Mann-Whitney U-testin tulokset, minkä jälkeen esitellään Pearsonin korrelaatiokertoimen tulokset. Lopuksi esitellään logistisen regressioanalyysin tulokset. Tilastollisten menetelmien testaukseen käytetään SPSS-ohjelmaa. Tässä tutkimuksessa käytetään merkitsevyystasona eli riskitasona 0,05 (5 %).

5.1 Mann-Whitneyn U-testin tulokset

Taulukoissa 3–6 esitetään johdon omistusosuuden, liikevaihdon, taseen loppusumman ja velkaisuuden suurin arvo, pienin arvo, keskiarvo ja keskihajonta. Lisäksi taulukossa esitetään jokaisen muuttujan osalta Mann-Whitney U-testin p-arvo, joka kertoo, onko vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneiden yritysten ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneiden yritysten keskiarvojen erot tilastollisesti merkitseviä.

Taulukosta 3 voidaan nähdä, että vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneiden yritysten johdon omistusosuuden keskiarvo on 79,09 % kun taas vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneillä yrityksillä sen keskiarvo on 89,52 %. Näin ollen voidaan todeta, että pienemmän johdon omistusosuuden omaavat yritykset valitsevat todennäköisemmin vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Keskihajonta on vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneissa yrityksissä suurempaa (36,77 %) kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä yrityksissä (26,54 %). Taulukosta nähdään myös, että Mann-Whitneyn U-testin p-arvo on 0,012 ($p < 0,05$), joka kertoo, että keskiarvojen erot kahden ryhmän välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. U-testin tulos tukee ensimmäistä hypoteesia, jonka mukaan mitä pienempi on johdon omistusosuus yrityksessä, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Taulukko 3. Johdon omistusosuuden tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.

Johdon omistusosuus	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset (n=207)	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset (n=93)	Yhteensä (n=300)
Suurin arvo	100,00	100,00	100,00
Pienin arvo	0,00	0,00	0,00
Keskiarvo	79,09	89,52	86,29
Keskihajonta	36,77	26,54	30,41
Mann-Whitney U-testin p-arvo	0,012		

Taulukosta 4 voidaan nähdä, että vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valinneiden yritysten liikevaihto on keskimäärin noin 124 tuhatta euroa kun taas vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä se on noin 84 tuhatta euroa. Näin ollen voidaan päätellä, että suuremman liikevaihdon omaavat yritykset valitsevat todennäköidemmin vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Keskihajonta on vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneissa yrityksissä suurempaa (90 564,79 €) kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä yrityksissä (78 659,10 €). Lisäksi taulukosta nähdään, että Mann-Whitney U-testin p-arvo on 0,000 ($p < 0,05$), joka kertoo, että keskiarvojen erot kahden ryhmän välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. U-testin tulos tukee toista hypoteesia, jonka mukaan mitä suurempi on yrityksen koko, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Taulukko 4. Liikevaihdon tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.

Liikevaihto	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset (n=207)	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset (n=93)	Yhteensä (n=300)
Suurin arvo	497 000,00	620 000,00	620 000,00
Pienin arvo	2 000,00	0,00	0,00
Keskiarvo	123 627,95	84 154,54	96 391,29
Keskihajonta	90 654,79	78 659,10	84 415,04
Mann-Whitney U-testin p-arvo	0,000		

Taulukosta 5 voidaan nähdä, että vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneiden yritysten taseen loppusumman keskiarvo on noin 297 tuhatta euroa kun taas vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneillä yrityksillä se on noin 82 tuhatta euroa. Voidaan todeta, että suuremman taseen loppusumman omaavissa yrityksissä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinta on todennäköisempää. Keskihajonta on vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneissa yrityksissä suurempaa (977 383,92 €) kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä yrityksissä (121 043,68 €). Taulukosta nähdään myös, että Mann-Whitneyn U-testin p-arvo on 0,000 ($p < 0,05$), joka kertoo, että keskiarvojen erot kahden ryhmän välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. U-testin tulos tukee toista hypoteesia, jonka mukaan mitä suurempi on yrityksen koko, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Taulukko 5. Taseen loppusumman tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.

Taseen loppusumma	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset (n=207)	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset (n=93)	Yhteensä (n=300)
Suurin arvo	9 247 000,00	93 2000,00	924 7 000,00
Pienin arvo	3 000,00	121,00	121,00
Keskiarvo	297 281,52	82 249,81	148 909,64
Keskihajonta	977 838,92	121 043,68	560 556,64
Mann-Whitneyn U-testin p-arvo	0,000		

Taulukko 6 esittää, että vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valinneiden yritysten velkaisuus on keskimäärin 0,29 % kun taas vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä se on 0,10 %. Näin ollen voidaan päätellä, että suuremman velkaisuuden omaavat yritykset valitsevat todennäköisemmin vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Keskihajonta on vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneissa yrityksissä suurempaa (1,76 %) kuin vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneissä yrityksissä (1,67 %). Lisäksi taulukosta nähdään, että Mann-Whitneyn U-testin p-arvo on 0,026 ($p < 0,05$), joka kertoo, että keskiarvojen erot kahden ryhmän välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. U-testin tulos tukee kolmatta hypoteesia, jonka mukaan mitä korkeampi on velan osuus yrityksen

pääomarakenteesta, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen.

Taulukko 6. Velkaisuuden tunnusluvut ja Mann-Whitney U-testin p-arvo.

Velkaisuus	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneet yritykset (n=207)	Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valitsematta jättäneet yritykset (n=93)	Yhteensä (n=300)
Suurin arvo	14,17	17,00	17,00
Pienin arvo	-7,64	-12,00	-12,00
Keskiarvo	0,29	0,10	0,16
Keskihajonta	1,76	1,67	1,69
Mann-Whitneyn U-testin p-arvo	0,026		

Yhteenvedon voidaan todeta, että Mann-Whitney U-testin tulokset tukevat kaikkia kolmea tämän tutkimuksen hypoteeseja. Johdon omistususuuden, liikevaihdon ja velkaisuuden osalta tulokset ovat yhdenmukaisia esikuvatutkimuksen eli Tauringanan ja Clar-ken (2000) tekemän tutkimuksen tuloksien kanssa. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan nämä kolme vaikuttavat tilastollisesti merkitsevästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Ainoastaan taseen loppusumman tulos eroaa esikuvatutkimuksen tuloksista, joiden mukaan taseen loppusumma ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tässä tutkimuksessa Mann-Whitney U-testin mukaan taseen loppusummalla on tilastollisesti merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan.

5.2 Pearsonin korrelaatiokertoimen tulokset

Taulukko 8 esittää muuttujapareittain lasketut korrelaatiokertoimet, havaitut merkitsevyydet ja havaintoparien lukumäärät. Testi tehtiin kaksisuuntaisena eli ei ole tehty mitään ennako-oletuksia sen suhteen, minkä suuntaista muuttujaparien välisen korrelaation tulisi olla.

Taulukosta 8 nähdään, että johdon omistusosuuden ja liikevaihdon välinen korrelaatio 0,004 on olematonta ja se ei ole tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,946$). Johdon omistusosuuden ja velkaisuusasteen välinen korrelaatio 0,077 on myös olematonta ja se ei myöskään ole tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,183$). Johdon omistusosuuden ja taseen loppusumma välinen korrelaatio -0,207 on heikkoa. Sen havaittu merkitsevyytaso on 0,000, joten taseen loppusumman ja johdon omistusosuuden välinen riippuvuus on tilastollisesti erittäin merkitsevää. Tästä tuloksesta voidaan päätellä, että taseen loppusumman kasvaessa pienentyy johdon omistusosuus ja toisin päin.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että vain taseen loppusumman ja johdon omistusosuuden välinen riippuvuus on tilastollisesti merkitsevää, mutta se on heikkoa. Taulukosta 9 nähdään, että kaikki muuttujien väliset korrelaatiot ovat alle 0,3 eli riippuvuus on heikkoa. Koska selittävien muuttujien välinen yhteys on näin vähäinen, ei ole multikollineaarisuutta. Näin ollen logistinen regressioanalyysi voidaan toteuttaa, koska ei ole muuttujia, jotka ovat melkein samoja. Tämä on yhdenmukainen esikuvatutkimuksen eli Tauringan ja Clarken (2000) tekemän tutkimuksen kanssa, jossa muuttujien väliset korrelaatiot ovat erittäin matalia, mikä viittaa siihen, että ei ole multikollineaarisuutta.

Taulukko 7. Pearsonin korrelaatiokertoimet.

		Johdon omistus-osuus	Liikevaihto	Taseen loppusumma	Velkaisuusaste
Johdon omistus-osuus	Pearsonin korrelaatio	1	0,004	-0,207	-0,077
	P-arvo		0,946	0,000	0,183
	N	300	300	300	300
Liikevaihto	Pearsonin korrelaatio	0,004	1	0,034	0,021
	P-arvo	0,946		0,559	0,716
	N	300	300	300	300
Taseen loppusumma	Pearsonin korrelaatio	-0,207	0,034	1	0,027
	P-arvo	0,000	0,559		0,638
	N	300	300	300	300
Velkaisuusaste	Pearsonin korrelaatio	-0,077	0,021	0,027	1
	P-arvo	0,183	0,716	0,638	
	N	300	300	300	300

5.3 Logistisen regressioanalyysin tulokset

Taulukossa 9 esitetään logistisen regressioanalyysin tulokset. Taulukko ilmaisee, mitkä selittävistä muuttujista ovat tilastollisesti merkitseviä ja millaista on muuttujien vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaa selitettäessä. Regressiokerroin ilmaisee yksittäisen muuttujan vaikutuksen mallissa ja se voi saada arvoja -1 ja +1 väliltä (Metsämuuronen, 2008). Regressiokerroin kertoo myös vaikutuksen suunnan (Metsämuuronen, 2008). Jos regressiokertoimen arvo on positiivinen, se ilmaisee muuttujan suurentavan tapahtuman todennäköisyyttä (Metsämuuronen, 2008). Negatiivinen arvo puolestaan ilmaisee muuttujan pienentävän tapahtuman todennäköisyyttä (Metsämuuronen, 2008).

Taulukosta 9 nähdään, että johdon omistusosuuden regressiokerroin on negatiivinen (-0,007938), mikä tarkoittaa, että johdon omistusosuuden kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys pienenee, toisin sanoen johdon omistusosuuden

pienentyessä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa. Tulosten mukaan se ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,068833$). Logistisen regressioanalyysin tulokset eivät tue ensimmäistä hypoteesia, jonka mukaan johdon omistusoosuuden pienentyessä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa.

Taulukosta 9 nähdään myös, että liikevaihdon regressiokerroin on positiivinen (0,000005). Tämä tarkoittaa, että liikevaihdon kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa. Tulosten mukaan tämä on tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,001214$). Logistisen regressioanalyysin tulokset tukevat toista hypoteesia, jonka mukaan yrityksen koon kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa.

Taulukon 9 mukaan taseen loppusumman regressiokerroin on positiivinen (0,000003), jolloin taseen loppusumman kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa. Tämä on tulosten mukaan tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,00245$). Logistisen regressioanalyysin tulokset tukevat toista hypoteesia, jonka mukaan yrityksen koon kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa.

Taulukko 9 esittää, että velkaisuusasteen regressiokerroin on positiivinen (0,037393), mikä tarkoittaa, että velkaisuusasteen kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa. Tämä ei ole tulosten mukaan kuitenkaan tilastollisesti merkitsevää ($p = 0,652733$). Logistisen regressioanalyysin tulokset eivät tue kolmatta hypoteesia, jonka mukaan velkaisuusasteen kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa.

Taulukko 8. Logistinen regressioanalyysi.

	Regressio-kerroin	Keski-hajonta	Waldin testisuure	P-arvo	Exp(B)
Johdon omistusosuus	-0,007938	0,004362	3,310630	0,068833	0,992094
Liikevaihto	0,000005	0,000002	10,468802	0,001214	1,000005
Taseen loppusumma	0,000003	0,000001	13,451482	0,000245	1,000003
Velkaisuusaste	0,037393	0,083101	0,202472	0,652733	1,038101
Vakio	-1,058997	0,437235	5,866230	0,015434	0,346803

Taulukko 10 esittää logistisen regressioanalyysin tuottaman mallin sopivuutta eli hyvyttä Nagerkerken R^2 :n selitysasteen avulla. Tuloksen mukaan tämän tutkimuksen logistinen regressiomalli selittää noin 18 % muuttujan vapaaehtoinen tilintarkastus vaihte-
lusta. Näin ollen Nagerkerken R^2 :n mukaan logistisen regressiomallin selitysaste on melko pieni.

Taulukko 9. Nagerkerken R^2 .

Nagerkerke R Square
0,178

Taulukosta 11 nähdään Hosmerin ja Lemeshown testin tulokset, jotka kertovat logistisen regressioanalyysin mallin hyvyydestä. Tässä tutkimuksessa p-arvoksi saadaan 0,259, jonka perusteella voidaan todeta mallin olevan itsessään hyvä.

Taulukko 10. Hosmerin ja Lemeshown testi.

Khiin neliö	Vapausaste	P-arvo
10,082	8	0,259

Taulukosta 12 nähdään, miten hyvin logistinen regressiomalli kykenee selittävien muuttujien avulla luokittelemaan yritykset oikeisiin ryhmiin. Luokittelutaulukon mukaan regressiomalli luokittelee kaikkiaan 72,7 % yrityksistä oikein. Vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinneista yrityksistä malli luokittelee oikein vain 22,6 %. Sen sijaan yritykset, jotka eivät valinneet vapaaehtoista tilintarkastusta malli luokittelee oikein jopa 95,2 %.

Taulukko 11. Luokittelutaulukko.

Havaittu		Ennustettu		Prosenttia oikein
		Vapaaehtoinen tilintarkastus		
		0	1	
Vapaaehtoinen tilintarkastus	0	197	10	95,2
	1	72	21	22,6
Yhteensä				72,7

Yhteenvedon voidaan todeta, että logistisen regressioanalyysin mukaan liikevaihdon ja taseen loppusumman kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnan todennäköisyys kasvaa kuten odotettiin. Se on myös tilastollisesti merkitsevää kummankin muuttujan kohdalla. Johdon omistusosuuden ja velkaisuusasteen regressiokertoimet ovat myös odotusten mukaisia, mutta ne eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Nagerlkerken R^2 :n mukaan logistisen regressiomallin selitysaste on melko pieni. Hosmerin ja Lemeshown testin tulosten mukaan mallin todetaan olevan itsessään hyvä. Luokittelutaulukon mukaan regressiomalli luokittelee kaikkiaan 72,7 % yrityksistä oikein.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään logistisen regressioanalyysin tulosten johtopäätökset ja verrataan tuloksia aikaisempien tutkimusten tuloksiin. Lopuksi käydään läpi jatkotutkimusmahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää, miten johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus vaikuttavat vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tutkimuksen kohteena olivat suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt, jotka voivat tilintarkastuslain (1141/2015) raja-arvojen mukaan vapaaehtoisesti valita tilintarkastuksen.

Tämän tutkimuksen ensimmäisen hypoteesin mukaan, mitä pienempi on johdon omistusosuus yrityksessä, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Logistisen regressioanalyysin tulokset eivät tue ensimmäistä hypoteesia, koska tulosten mukaan johdon omistusosuus ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tulos on yllättävä, koska aikaisemmat tutkimukset aiheesta ovat kuitenkin osoittaneet, että johdon omistusosuuden pienentyessä vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntä kasvaa ja johdon omistusosuudella on tilastollisesti merkitsevä vaikutus (ks. Tauringana & Clarke, 2000; Mustapha & Yaen, 2013). Voidaan päätellä, että tässä aineistossa suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt eivät pidä johdon omistusosuutta tärkeänä tekijänä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa. Tämä voi johtua siitä, että johtoon kuulumattomat osakkeenomistajat luottavat johtoon kuuluvien osakkeenomistajien laatimaan tilinpäätökseen, jolloin ei ole tarvetta vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Näin ollen ensimmäinen hypoteesi hylätään.

Toisen hypoteesin mukaan, mitä suurempi on yrityksen koko (mitattuna liikevaihdolla ja taseen loppusummalla), sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Logistisen regressioanalyysin tulokset tukevat toista hypoteesia, koska tulosten mukaan sekä liikevaihto että taseen loppusumma vaikuttavat tilastollisesti merkitsevästi vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tulos vastaa aikaisempien aiheesta tehtyjen tutkimuksien tuloksia, joiden mukaan yrityksen koolla on tilastollisesti merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan ja yrityksen koon

kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyys kasvaa (ks. Chow, 1982; Tauringana & Clarke, 2000; Collis, Jarvis, & Skerratt, 2004; Collis, 2010). Tauringana ja Clarke (2002) sekä Collis, Jarvis ja Skerratt (2004) tutkivat sekä liikevaihdon että taseen loppusumman vaikutusta, mutta heidän tulostensa mukaan vain liikevaihdolla on tilastollisesti merkitsevä vaikutus, mutta ei taseen loppusummalla. Tämän tutkimuksen tulokset ovat siten taseen loppusumman osalta poikkeavia heidän tutkimuksiinsa nähden. Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että tässä aineistossa suomalaiset yritykset pitävät yrityksen kokoa sekä liikevaihdolla että taseen loppusummalla mitattuna tärkeänä tekijänä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa. Tämä voi johtua siitä, että yrityksen koon kasvaessa virheitä tapahtuu todennäköisemmin ja siten tilintarkastuksen tarve kasvaa. Näin ollen toinen hypoteesi hyväksytään.

Tämän tutkimuksen kolmannen hypoteesin mukaan, mitä korkeampi on velan osuus yrityksen pääomarakenteesta, sitä korkeampi on todennäköisyys, että yritys valitsee vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Logistisen regressioanalyysin tulokset eivät tue kolmatta hypoteesia, koska tulosten mukaan velkaisuudella ei ole tilastollisesti merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tulos ei ole yhdenmukainen aikaisempien tutkimusten kanssa, jotka ovat osoittaneet, että yrityksen koon kasvaessa vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyys kasvaa ja velkaisuudella on tilastollisesti merkitsevä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan (ks. Chow, 1982; Tauringana & Clarke, 2000; Carey, Simnett, & Tanewski, 2000; Hay & Davis, 2004). Voidaan päätellä, että tässä aineistossa suomalaiset yritykset eivät pidä velkaisuutta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa tärkeänä tekijänä. Tämä voi johtua siitä, että lainanantajat eivät vaadi tilintarkastettua tilinpäätöstä vaan luottavat myös tilintarkastamattomaan, jolloin ei ole tarvetta vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Näin ollen kolmas hypoteesi hylätään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tässä aineistossa suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt pitävät ainoastaan yrityksen kokoa tärkeänä tekijänä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa. Johdon omistusosuudella ja velkaisuudella ei ole kuitenkaan tässä aineistossa tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tässä

tutkimuksessa käytetyn logistisen regressiomallin selitysaste jäi melko alhaiseksi (18 %), joten tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä, jotka voivat valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämä tutkimus antaa kuitenkin tietoa suomalaisten yksityisten osakeyhtiöiden vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavista tekijöistä.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta alentaa aineiston poimintavaiheessa ilmi tulleet poikkeavia negatiivisia arvoja ja puuttuvia arvoja sisältävät yritykset, jotka rajattiin pois. Lisäksi Orbis-tietokannasta pystyi viemään Exceliin vain vähän yli puolet hakutuloksissa olevista yrityksistä. Näin ollen tutkimus sisältää sekä katoa että peittovirhettä puuttuvien tietojen ja Orbis-tietokannan ajantasattomuuden vuoksi. Lisäksi tämä tutkimus antaa tietoa vain yksityisistä osakeyhtiöistä, mutta tutkimukseen olisi voinut ottaa mukaan myös muut yhtiömuodot. Tässä tutkimuksessa päädyttiin kuitenkin tutkimaan vaan yksityisiä osakeyhtiöitä, koska esikuvatutkimuksessa oli tutkittu vain tätä yhtiömuotoa.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia suomalaisten pienten yritysten näkemyksiä siitä, mitä tekijöitä ne itse pitävät todellisuudessa tärkeinä valitessaan vapaaehtoisen tilintarkastuksen, vaikka laki ei sitä vaadi. Tätä voitaisiin tutkia haastattelututkimuksella. Näin voitaisiin saada selville uusiakin tekijöitä, joita ei ole vielä aiemmin tutkittu ja joita voitaisiin tulevaisuudessa tutkia. Lisäksi voitaisiin vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä tutkia eri vuosikymmeninä, jotta saataisiin selville muuttuvatko vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavat tekijät vuosien saatossa.

7 Yhteenveto

Vuonna 2007 Suomen tilintarkastuslaki uudistettiin kokonaan Euroopan Unionin vaatimusten ja kansallisten tarpeiden vuoksi. Uuden tilintarkastuslain myötä pienet yritykset vapautettiin tilintarkastusvelvollisuudesta. Tilintarkastusvelvollisuuden määrittävät rajav arvot asetettiin mataliksi verrattuna muihin EU-maihin, koska Suomessa on paljon pk-yrityksiä ja tilintarkastusvelvollisuuden poistaminen pieniltä yrityksiltä nähtiin merkittävänä muutoksena. Tilintarkastusvelvollisuuden rajat ovat pysyneet samoina vuoden 2007 jälkeenkin, vaikka tilintarkastuslaki on kokenut muutoksia, joista suurin on kokonaisuudistus vuonna 2015, jolloin tuli voimaan nykyinen tilintarkastuslaki.

Pienille yrityksille tilintarkastus on nähty suurena hallinnollisena rasitteena, ja sen tuoman lisäarvon omistajat voivat kokea vähäiseksi. Ulkopuoliselle varmennukselle ei ole yleensä tarvetta, koska johtajat ja omistajat ovat usein samoja henkilöitä pienessä yrityksessä. Vapautuksesta huolimatta jotkin pienet yritykset valitsevat vapaaehtoisen tilintarkastuksen eli suorittavat tilintarkastuksen, vaikka laki ei siihen velvoita. Tilintarkastus koetaan luotettavuuden lisääjänä pienissä yrityksissä. Lisäksi se tuo arvoa yrityksen omistajille, mutta myös ulkopuolisille rahoittajille ja koko yhteiskunnalle.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan vaikuttavia tekijöitä Suomessa. Tutkimuksella pyrittiin selvittämään vaikuttavatko johdon omistusosuus, yrityksen koko ja velkaisuus siihen, onko yritys valinnut vapaaehtoisesti tilintarkastuksen. Tutkimuksen hypoteesien avulla pyrittiin selvittämään, onko näillä kolmella tekijällä merkitsevää vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on saatu selville, että näillä kolmella tekijällä on merkittävä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa. Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli saada selville, onko näillä tekijöillä vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa suomalaisista yrityksistä koostuvassa aineistossa.

Tämän tutkimuksen kohteena olivat suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt, jotka voivat valita vapaaehtoisen tilintarkastuksen Suomen tilintarkastuslain nojalla. Aineisto otettiin Orbis-tietokannasta, jossa oli saatavilla kaikki tiedot tutkimuksen tekoa varten. Aineistosta rajattiin pois poikkeavat negatiivisia arvoja ja puuttuvia arvoja sisältävät yritykset ennen kuin aineistosta otettiin otos käyttäen yksinkertaista satunnaisotantaa. Tilastollisena päämenetelmänä käytettiin tässä tutkimuksessa logistista regressioanalyysiä, joka suoritettiin käyttäen SPSS-ohjelmaa.

Johton omistusosuus voi antaa johtajille kannustimia kohdistaa yrityksen resurssit siten, etteivät ne ole johdonmukaisia niiden osakkeenomistajien kanssa, jotka eivät kuulu johtoon. Johtoon kuulumattomat osakkeenomistajat saattavat kokea, että johtajat vääristävät tilinpäätöstä niin, että se kuvastaa positiivisesti johtajien yrityksen asioiden hoitoa eikä mahdollisimman tarkasti yrityksen taloudellista tulosta, asemaa ja rahavirtoja. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että johdon omistusosuudella on merkittävä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan. Tämän tutkimuksen logistisen regressioanalyysin tulosten mukaan johdon omistusosuudella ei kuitenkaan ole vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan suomalaisissa yksityisissä osakeyhtiöissä.

Yrityksen koon kasvaessa liiketapahtumien määrä ja siten myös virheiden määrä kasvaa, jolloin on tarvetta tilintarkastukselle. Suuremmalla yrityksellä on myös enemmän varaa tilintarkastuksen suorittamiseen kuin pienellä yrityksellä. Yrityksen kasvaessa omistajien valvominen ja tietoisuus yrityksen taloudellisesta tilanteesta vaikeutuvat, jolloin tilintarkastus kompensoi valvonnan puuttumista. Aikaisempien tutkimusten mukaan yrityksen koolla on merkittävä vaikutus siihen, onko yritys valinnut vapaaehtoisen tilintarkastuksen. Tämän tutkimuksen tulokset tukevat aikaisempia tutkimuksia, koska logistisen regressioanalyysin mukaan yrityksen koolla on merkittävä vaikutus vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan suomalaisissa yksityisissä osakeyhtiöissä.

Yrityksen ollessa korkeasti velkaantunut saattaa sillä olla kannustin tilintarkastuksen suorittamiseen, koska lainanantajat voivat vaatia tilintarkastettua tilinpäätöstä, koska

pitävät sitä luotettavampana kuin tilintarkastamatonta. Tilintarkastettu tilinpäätös antaa myös parhaan varmuuden yrityksen taloudellisesta tilanteesta, koska lainanantajilla ei ole oikeutta tutustua yrityksen kirjanpitoon. Osakkeenomistajilla voi olla myös enemmän kannustimia siirtää varallisuutta lainanantajilta velan kasvaessa, mikä lisää vapaaehtoisen tilintarkastuksen todennäköisyyttä. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että yrityksen velkaisuus vaikuttaa todennäköisyyteen valita vapaaehtoinen tilintarkastus. Tämän tutkimuksen logistisen regressioanalyysin tulokset osoittavat, että velkaisuudella ei kuitenkaan ole vaikutusta vapaaehtoisen tilintarkastuksen valintaan suomalaisissa yksityisissä osakeyhtiöissä.

Tässä tutkimuksessa suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt pitävät yrityksen kokoa merkittävänä tekijänä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa, mutta ei johdon omistusoosuutta ja velkaisuutta. Tämän tutkimuksen selitysasteen alhaisuuden vuoksi tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia yksityisiä osakeyhtiöitä. Lisäksi tutkimus sisälsi katoa ja peittovirhettä, jotka alentavat tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimus antaa kuitenkin tietoa siitä, mitä tekijöitä suomalaiset yksityiset osakeyhtiöt pitävät tärkeinä vapaaehtoisen tilintarkastuksen valinnassa.

Lähteet

- Accountancy Europe. (2019). *Audit exemption thresholds in Europe: 2019 update*. Noudettu 2019-10-27 osoitteesta https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/181114_Audit-exemption-thresholds-in-Europe_2018_survey-update_3.pdf
- Carey, P., Simnett, R., & Tanewski, G. (2000). Voluntary Demand for Internal and External Auditing by Family Businesses. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 19(1), 37–51. <https://doi:10.2308/aud.2000.19.s-1.37>
- Chow, C. W. (1982). The demand for external auditing: size, debt and ownership influences. *The accounting review: a journal of the American Accounting Association*, 57(2), 272–292. Noudettu 2019-12-19 osoitteesta <http://search.ebscohost.com.proxy.uwasa.fi/login.aspx?direct=true&db=buh&AN=4481657&site=ehost-live>
- Collis, J. (2010). Audit Exemption and the Demand for Voluntary Audit: A Comparative Study of the UK and Denmark. *International Journal of Auditing*, 14(2), 211–231. <https://10.1111/j.1099-1123.2010.00415.x>
- Collis, J., Jarvis, R., & Skerratt, L. (2004). The demand for the small audit in small companies in the UK. *Accounting and Business Research*, 34(2), 87–100. <https://doi:10.1080/00014788.2004.9729955>
- Haapamäki, E. (2018). Voluntary Auditing: A Synthesis of Literature. *Accounting in Europe*, 15(1), 81-104. <https://doi:10.1080/17449480.2018.1430369>
- Hay, D., & Davis, D. (2004). The voluntary choice of an auditor of any level of quality. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 37–53. <https://10.2308/aud.2004.23.2.37>

HE 70/2016 vp. Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160070>

HE 194/2006 vp. Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060194>

Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.

HE-luonnos 22.8.2018. Noudettu 2019-11-11 osoitteesta https://api.hankeikuna.fi/asiakirjat/8577f33f-b153-4abc-931b-f54a00de8e57/a6fd62f2-bdd8-4c7d-9710-07a12399b639/JULKAISU_20180822115515.pdf

Horsmanheimo, P., & Steiner, M. (2008). *Tilintarkastus: asiakkaan opas* (2. painos). Helsinki: WSOYpro.

Horsmanheimo, P., & Steiner, M. (2017). *Tilintarkastus: asiakkaan opas* (5. painos). Helsinki: Alma Talent.

Ittonen, K., Höglund, H., & Sundvik, D. (2017). Selvitys vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta Suomessa vuosina 2012–2014. Noudettu 2019-10-3 osoitteesta <https://www.hanken.fi/en/blogs/kim-ittonen>

Kaakinen, M., & Ellonen, N. (2021). *Logistinen regressio*. Teoksessa Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Noudettu 2022-3-5 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/regressio/logistinen/>

KHT-yhdistys. (2009). *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2009*. Helsinki: KHT-Media Oy.

Kirjanpitolaki (1336/1997). Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>

Laki tilintarkastuslain muuttamisesta (622/2016). Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160622>

Metsämuuronen, J. (2008). *Monimuuttujamenetelmien perusteet* (2. painos). Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Ky.

Metsä-Tokila, T. (2019). *Taloushallintoalan toimialaraportti 2019*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Toimialaraportti 2019:50. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-453-2>

Mustapha, M., & Yean, C. (2013). Demand for voluntary audit by small companies in Malaysia. *Malaysian Accounting Review*, 12(2), 73–88. Noudettu 2019-12-20 osoitteesta <https://www.researchgate.net/publication/295073164>

Neuvoston asetus 537/2014

Neuvoston direktiivi 2013/34/EU

Neuvoston direktiivi 2014/56/EU

Nummenmaa, L., Holopainen, M., & Pulkkinen, P. (2014). *Tilastollisten menetelmien perusteet*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Patentti- ja rekisterihallitus. (2020). *Tilintarkastusalan markkinaseurantaraportti*. Noudettu 2020-10-14 osoitteesta https://www.prh.fi/stc/attachments/tilintarkastusvalvonta/julkaisut/Tilintarkastusalan_markkinaseurantaraportti_2019.pdf

Riistama, V. (2000). *Tilintarkastus: perusteet* (3. painos). Helsinki: WSOY.

Tauringana, V., & Clarke, S. (2000). The demand for external auditing: managerial share ownership, size, gearing and liquidity influences. *Managerial Auditing Journal*, 15(4), 160–168. <https://doi:10.1108/02686900010322353>

Tilastokeskus. (2019). 11d5 -- Yritykset toimialoittain (yritysyksikkö), 2017–2018. Noudettu 2019-10-28 osoitteesta http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__yrti__yri/statfin_yrti_pxt_11d6.px/

Tilintarkastuslaki (1141/2015). Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141>

Tilintarkastuslaki (459/2007). Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2007/20070459>

Tilintarkastuslaki (936/1994). Noudettu Edita Publishing Oy:n osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1994/19940936>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2016). *Tilintarkastuslain muuttamista selvittävä työryhmä / HE luonnos tilintarkastuslain muuttamiseksi: TEM031:00/2016 Säädosvalmistelu*. Noudettu 2022-9-19 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=TEM031:00/2016>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). *Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistele- van työryhmän asettaminen*. Noudettu 2019-11-13 osoitteesta https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3c9f73f6-1e04-4d91-8a6c-8d6e3c322a97/fef8a2df-c1e9-4074-ad34-2c84b3f18148/PAATOS_20190306122205.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2020a). *Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmisteleva työryhmä*. Noudettu 2020-10-15 osoitteesta https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3c9f73f6-1e04-4d91-8a6c-8d6e3c322a97/d4095e5c-a860-4888-a07d-5a82cb87fa00/PAATOS_20200226094922.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2020b). *Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelleen työryhmän mietintö*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 2020:38. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-505-8>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2020c). *Lausuntopyyntö kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä*. Noudettu 2020-11-3 osoitteesta https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3c9f73f6-1e04-4d91-8a6c-8d6e3c322a97/f00e441a-8ab7-4aaf-a27c-2a8d2d4a6d37/LAUSUNTO-PYYNTO_20200909093146.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). *Pienyritysten tilintarkastukseen ei esitetä lakimuutoksia*. Noudettu 2022-2-13 osoitteesta <https://tem.fi/-/pienyritysten-tilintarkastukseen-ei-esiteta-lakimuutoksia>

Tähtinen, J., Laakkonen, E., & Broberg, M. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulokinnan perusteita* (2. painos). Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Wallace, W. A. (1980). *The economic role of the audit in free and regulated markets*. Rochester: University of Rochester. Noudettu 2019-11-13 osoitteesta <https://scholarworks.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=oer>